

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 10, Sayı 26, Mart 2023 / Volume 10, Issue 26, March 2023

KARA EL (CRNA RUKA / BLACK HAND) ÖRGÜTÜ'NÜN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

Foundation and Activities of The Black Hand (Crna Ruka/Black Hand) Organization

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliř Tarihi/Received Date : 07.02.2023
Kabul Tarihi/Accepted Date : 01.03.2023
Sayfa/Pages : 131-156
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2023.237>

Ayşe ÖZKAN

(Doç. Dr.), Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı / Türkiye, e-mail: zastava76@hotmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5300-0627>

Atıf/Citation

Özkan, Ayşe, "Kara El (Crna Ruka / Black Hand) Örgütü'nün Kuruluşu ve Faaliyetleri", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10/26, 2023, s. 131-156.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 10, Sayı 26, Mart 2023.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 10, Issue 26, March 2023.

ISSN: 2148-5704

KARA EL (CRNA RUKA / BLACK HAND) ÖRGÜTÜ'NÜN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

Foundation and Activities of The Black Hand (Crna Ruka/Black Hand) Organization

Ayşe ÖZKAN

Öz: Osmanlı Devleti'nden 1878 Berlin Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Sırbistan, bağımsızlık sonrası önemli olaylara sahne olmuştur. Obrenoviç ve Karacorçeviç hanedanı arasındaki çekişmenin 1903'te komplocu subaylar sayesinde Karacorçeviç hanedanı lehine sonuçlanmasıyla Sırbistan'da yeni bir dönem başlamıştır. Kral Petar ve komplocu subayların sonraki dönemdeki ilişkileri belirleyici olacaktır. Velihaht Prens Aleksandar ve Radikallerin lideri Nikola Paşiç ile komplocu subaylardan Apis lakaplı Dragutin Dimitriyeviç ise bu dönemin başrol oyuncularındır. Ekim 1908'de Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'ın tarihsel emelleri olduğu Bosna-Hersek'i ilhak etmesi ülkede millî hassasiyeti artıracaktır. İlhaka karşı Narodna Odbrana (Millî Savunma) gibi çeşitli örgütler kurulacaktır. Ancak Sırbistan'ın 1909'da ilhakı tanınması ve Makedonya'daki eylemlerin de kısıtlanmasıyla yeni bir örgüt kurulmasına karar verilmiştir. 22 Mayıs 1911'de resmî olarak Birlik ya da Ölüm (Kara El) örgütü kurulmuştur. Osmanlı Devleti örgütten, altı ay sonra Belgrat basını aracılığıyla haberdar olacak ve Belgrat elçisi Fuad Hikmet Bey, beş ay boyunca Dışişleri Bakanı Asım Bey'i raporlarla bilgilendirecektir. Örgüt ile ilgili Politika, Dnevni List, Piemont, Novo Vreme, Youtro, Tribuna gibi gazeteler yorumda bulunacaktır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da örgüt ile ilgili diplomatları ve casusları aracılığıyla bilgi sahibi olacaktır. Balkan Savaşları öncesi ve sonrası örgütün durumu ile ilgili bilgi vermeyi amaçlayan bu çalışma örgütün baş aktörlerinden Apis'in durumuna da ışık tutmaktadır. Özellikle de Apis, Nikola Paşiç, Velihaht Prens Aleksandar arasındaki ilişkiler de bu bağlamda değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kara El, Birlik ya da Ölüm, Piemont, Dragutin Dimitriyeviç-Apis, Nikola Paşiç, Velihaht Prens Aleksandar

Abstract: Serbia, which gained its independence from the Ottoman Empire with the 1878 Berlin Treaty, witnessed important events after independence. A new era began in Serbia when the conflict between the Obrenovic and Karadjorčević dynasty ended in favor of the Karadjordjevic dynasty in 1903 thanks to the conspiratorial officers. The relations of King Petar and the conspiratorial officers in the next period will be decisive. Crown Prince Aleksandar and the leader of the Radicals, Nikola Pasic, and one of the conspiratorial officers, Dragutin Dimitrievich, nicknamed Apis, are the leading actors of this period. The annexation of Bosnia and Herzegovina by Austria-Hungary in October 1908, where Serbia has historical ambitions, will increase the national sensitivity in the country. Various organizations such as Narodna Odbrana (National Defense) will be established against annexation. However, with Serbia's recognition of the annexation in 1909 and the restriction of actions in Macedonia, it was decided to establish a new organization. The Union or Death (Black Hand) organization was officially established on May 22, 1911. The Ottoman State will be informed of the organization through the Belgrade press six months later and the Belgrade ambassador Fuad Hikmet Bey will inform the Minister of Foreign Affairs Asım Bey for five months through his reports. Newspapers such as Politics, Dnevni List, Piemont, Novo Vreme, Youtro, Tribuna will comment on the organization. The Austro-Hungarian Empire will also have information about the organization through its diplomats and spies. This study, which aims to provide information about the situation of the organization before and after the Balkan Wars, also sheds light on the situation of Apis, one of the main actors of the organization. In particular, the relations between Apis, Nikola Pasic and Crown Prince Aleksandar will also be evaluated in this context.

Key Words: Black Hand, Unification or Death, Piedmont, Dragutin Dimitriyevitch-Apis, Nikola Pasitch, Crown Prince Aleksandar

Giriş

23 Temmuz 1900'de Draga Maşin ile evlenen Sırbistan Kralı Aleksandar Obrenoviç¹ bu tercihiyle kendi feci sonunu hazırladığı gibi, Sırbistan'da ileride oluşacak olayların da temelini atmıştır.

1901 yılı yazında Apis lakaplı Teğmen Dragutin T. Dimitriyeviç'in başını çektiği, Kral Obrenoviç'i ortadan kaldırmak üzere bir subay komplosu şekillenmiştir.² Bu komplocu grupta başta gelen kişiler Albay Aleksandar Maşin (Kraliçenin ilk kocasının kardeşi), General Yovan Atanaskoviç, Albay Leonid Solareviç, Yarbay Petar Mişiç, Yarbay Damyan Popoviç'ti.³ Oysa bu tür siyasi faaliyetler Sırp ordusu personeli için kesinlikle yasaktı. Buna rağmen 29 Mayıs (11 Haziran) 1903'te komplocu subaylar tarafından kraliyet sarayı basılmış, kral ve kraliçe vurularak öldürülmüştür. Ardından meclis Sırbistan kralı olarak Petar Karacorceviç'i seçmiştir. Artık Karacorceviç hanedanı Apis ve arkadaşlarına yüzyıllık bir hanedan kavgasını sona erdirdikleri için borçlu olacaktır. Apis'in bütün bu gelişmelerdeki rolünü Sırbistan'ın dirilişiyile ilişkilendiren yakın meslektaşı Vladimir Tucoviç şunları söylemiştir: “Hiçbir engel tanımayan ulusal deha vizyonuyla hareket eden Apis, Sırp subay birliklerinde devrimci ateşi yaktı. Alevlerden Mayıs trajedisi ve ulusu kurtarmak için yapılan savaşlar ortaya çıktı”.⁴

1906 yılında komplocu subaylar emekliye ayrılmıştır.⁵ Bu zorunlu emeklilik Apis'i ordu işlerinde liderlik yapmaya teşvik etmiş, böylece 1907'de Mayıs komplocularının başı olmuştur. 1906'dan sonra birçok kişi Apis'i fiilî (de facto) savaş bakanı ve 1909'dan itibaren Sırbistan'ın saygınlığı olarak görmüştür. Apis'in çevresinde Sırp'ları kurtarmak ve Sırbistan ile birleştirmek için Avusturya-Macaristan'a karşı amansız bir mücadeleyi savunan ulusal devrimciler toplanmıştır. Onun yükselişi ve General Radomir Putnik gibi kıdemli komutanların dostluğunu kazanması herkesi rahatsız etmiştir. Nikola Paşiç gibi Radikal liderler ve Petar Jivkoviç, Albay Mişiç, Binbaşı Yosif Kostić gibi komplocu subaylar da buna dâhildi.⁶

Komplocu subaylar siyasetçilerin gücü karşısında boyun eğmişlerdir. Ancak Sırbistan, Nikola Paşiç ve lideri olduğu Radikal Parti sayesinde gelişirken, onlar Sırp ordusu ve kraliyet politikaları üzerinde çok önemli bir etki icra etmişlerdir. Bu arada Makedonya üzerindeki Sırp, Yunan ve Bulgar uyumsuzlukları, Osmanlı yönetimine karşı Osmanlı halklarının bağlılığını sağlamak için yapılan mücadelede açığa çıkmıştır. Makedonya çatışması IMRO gibi acımasız milliyetçi örgütlerinin de yükselişini teşvik etmiştir.

Ekim 1908'de ise Avusturya-Macaristan'ın Bosna ve Hersek'i ilhak etmesi Sırbistan'da ve diğer Güney Slav ülkelerinde milliyetçi bir tepkiye yol açmıştır. Sırp'lar, Bosna ve Hersek'teki kardeşlerine destek olarak Narodna Odbrana / National Defense (Millî Savunma) örgütünü kurmuşlardır.⁷ Amacı Bosna'nın ilhakına karşı çıkmak olan örgüt, Sırp siyasetçilere baskı yapmış ve sınır ötesine gerilla faaliyetleri düzenlemek için gönüllü toplamaya çalışmıştır. Ancak önce Rusya, sonra da Sırbistan, Mart 1909'da ilhakı tanımıştır.⁸ Sırbistan, Narodna Odbrana'yı devrimci ve militan faaliyetlerini terk etmeye zorlamış ve örgüt barışçıl bir kültürel kuruluş hâline gelmiştir. Sırbistan, Makedonya'daki Sırp'ları da resmî olarak desteklemeyi bırakmış ve bu da Sırp milliyetçileri ve özellikle güneydeki milliyetçiler arasında hayal kırıklığına yol açmıştır. Bu milliyetçiler yeni, gizli ve kararlı bir örgütün Sırp hareketlerini

¹ Ayşe Özkan, “Sırp Tahtında Obrenoviçlerin Laneti-III: Evlilikler ve Darbeler: Aleksandar Obrenoviç”, *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi* 3 (6), (2002): 428, Ayşe Özkan, *Bağımsızlıktan Sırp-Hrvat-Sloven Krallığı'na Sırp'lar*, (İstanbul: IQ Yay., 2013), 137.

² David MacKenzie, “Colonel Apis: Serbian Officer in Politics”, *Serbs and Russians*, (New York, 1996), 134-137.

³ Tetsuya Sahara, “The Making of “Black Hand” Reconsidered”, *Istorija*, 20. Veka, (2016):10.

⁴ David MacKenzie, *age.*, 134-137.

⁵ Alex N. Dragnich, *Serbia Through the Ages*, (Columbia University Press: 2004), 94.

⁶ MacKenzie, *age.*, 138-140.

⁷ David MacKenzie, “The Black Hand and its Statutes”, *Serbs and Russians*, (New York, 1996), 344.

⁸ Özkan, *age.*, 203-207.

yönetmek için gerekli olduğuna karar vermişlerdir.⁹ Dolayısıyla 1903 komplosunun katılımcıları olan ve Makedonya'daki sınır ötesi gerilla savaşında tecrübeli olan bir grup siyasi aktivist ve genç subay 1909 baharında yeni bir örgütün kuruluşunu müzakere etmeye başlamışlardır. Bu örgüt iki yıl sonra kurulmuş olacaktı.¹⁰

1.Kara El Örgütü'nün Kuruluşu

Makedonya'daki Sırp askerî ve sivil aktivistleri, 1910 yılının sonlarında Makedonya'da Birlik ya da Ölüm (Ujedinjenje ili Smrt / Unification or Death) isimli örgütü kurmuşlardır. Burada gerilla faaliyetlerini koordine eden, iyi eğitilmiş sivil Sırp milliyetçi Boğdan Radenkoviç idi.¹¹ Radenkoviç, 1875 Kosova Mitroviça doğumlu idi ve Üsküp Sırp Konsolosluğu'nda ajan olarak çalışmıştı. Jön Türk İhtilali'nden sonra Sırp hükümeti Makedonya'daki bütün askerî faaliyetleri durdurmuş, bu da Makedon mücadelesine katılanları endişelendirmişti. Makedon Sırpıları Jön Türkleri de destekleyen ılımlılar ve Türklere karşı savaşımaya devam etmeyi savunan radikaller olarak ikiye ayrılmıştır. Radikal grubun başı Boğdan Radenkoviç ve grubu 1910 yılının sonlarına doğru Üsküp'te yapılan bir toplantıda komita eylemlerine devam etme kararı vermiştir. Toplantıdan sonra Radenkoviç, Belgrat'a gelerek hükümetin desteğini aramıştır.¹² Ancak beklediği desteği bulamayan Radenkoviç, Sırbistan dışında devrimci faaliyetleri yürütmek için Birlik ya da Ölüm isimli gizli bir örgüt kurmaya karar vermiştir. Sırp ordusundan Yüzbaşı Velimir Vemiç, onun örgütü kurmadaki rolünü şöyle tarif etmiştir: “*Şilja (Tankosiç) ve Boğdan (Radenkoviç) ile Kasina'da (Belgrat'ta bir kafe) buluştum ve devrimci müttefikler ile bir kulüp kurmaya karar verdim. Makedon grubun aktif işleri destekleyen kısmı ile toplanacağız... Boğdan'ın Burschenschaften ve Carbonari'nin¹³ tüzüklerine benzer bir tüzük hazırlaması kararlaştırıldı, sonrasında bunları müzakere edeceğiz.*”

Radenkoviç örgütün amaçlarını açıklayarak, bu amaçları Vemiç, bir diğer subay Voyislav Tankosiç ve idealist entelektüel Lyubomir Yovanoviç-Çupa ile müzakere etmiştir. Radenkoviç, Makedon gerilla hareketinde aktif olan Binbaşı Apis ve Binbaşı İliya Radivoyeviç'in örgüte alınmasında ısrarcı olmuş, onlar da katılmayı kabul etmişlerdir. Gerilla lideri Binbaşı Tankosiç, kendisi gibi subay olan Çedomir Popoviç'i de örgüte dâhil etmiştir.

Sivil ve askerî kesime mensup milliyetçiler örgütün kuruluşunda önemli görevler yüklenmişlerdir. Boğdan Radenkoviç örgütü kurmuş, bir başka sivil Yovanoviç-Çupa ise örgütün tüzüğünü hazırlamıştır. Pek çok delil bunu gösterirken¹⁴ daha sonra örgüte katılan Binbaşı Bojin Simiç, Apis'in Sırp ulusal devrimcilerini yönlendirmek için Birlik ya da Ölüm'ü kurduğunu öne sürmüştür.¹⁵

Örgütün kuruluşu Mart 1911'de de devam etmiştir.¹⁶ 3 Mart 1911'de Binbaşı Vemiç'in Belgrat'taki dairesinde yedi kurucu üye toplanmıştır. Yovanoviç-Çupa ve Binbaşı Tankosiç, anayasayı Radenkoviç'in ilk taslağından alarak yazmışlar, subaylar İliya Radivoyeviç ve Vemiç örgütün başkanı ve sekreteri olarak seçilmişler, diğer üç subay İliya Yovanoviç, Milan Vasiç ve M. G. Milovanoviç-Pilats örgütün işlerini yönetmek için on üyelik Merkez Yürütme Komitesi'ni tamamlamışlardır.¹⁷

⁹ MacKenzie, *age.*, 344-345.

¹⁰ Dušan T. Batakoviç, “The Young Bosnia and The Black Hand”, *The Serbs and The First World War 1914-1918*, Ed. Dragolyub R. Jivajinoviç, (Belgrat, 2015), 145.

¹¹ MacKenzie, *age.*, 345

¹² Sahara, *agm.*, 20.

¹³ Burschenschaften: Jena'da 1815'te kurulan ve Alman siyasi birliğinin sağlanmasını amaçlayan ilk gençlik topluluğudur. Carbonari: İtalya'nın siyasi birliğini sağlama sürecinde etkin rol oynayan örgüttür. Hücre örgütlenmesi şeklinde teşkilatlanan bu örgüt Masonik yapılardan ilham alarak kurulmuştur.

¹⁴ MacKenzie, *age.*, 345.

¹⁵ MacKenzie, *age.*, 141.

¹⁶ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 146.

¹⁷ MacKenzie, *age.*, 346.

Örgüt 22 Mayıs 1911'de resmen kurulmuştur. Lyuba Yovanoviç ve B. Radenkoviç ve Apis ile diğer subaylar örgütün kuruluş belgelerini imzalamışlardır. Birlik ya da Ölüm Örgütü, halk arasında komplocular hakkında bilinen bir romanın ismi olan "Kara El" şeklinde tanınmaya başlanacaktır.¹⁸

Örgüt genç yurtseverleri, entelektüelleri ve hatta parlamento üyelerinin bazılarını kendisine çekmeye çaba gösterse de¹⁹ kurucuları arasında genç komplocu subaylar, entelektüeller ve tüccarlar vardı.²⁰

Örgütün tüzük ve programı İtalyan Carbonari ve 19. yy.daki Alman örgütlerinin tüzük ve programlarına dayandırılmıştı. Yeni üyeler masonik kabul törenine benzeyen bir törenle örgüte alınmaktaydı.²¹ Yovanoviç-Çupa örgütün üyelerinin yemininin hazırlanmasına öncülük etmiştir. Kendisi masondu ve örgütün masonların yeminine benzeyen yemini sırlı ve gizli bir törenle yapılacaktı. Binbaşı Tankosiç de Kara El'in kuruluşundan sonra masonlara katılmış fakat onların devrimci eylem için hiçbir temel teşkil etmediklerine inanarak masonluğu bırakmıştır. Yine de örgütün tüzük ve katılma törenlerinde masonik unsurlar kullanılmıştır.²²

Kara El üyelerinden Ç. A. Popoviç, örgütün kuruluş sebebinin iç siyasete dair memnuniyetsizlikten ziyade, yurt dışında millî misyonların yerine getirilmesindeki eksiklikten kaynaklandığını belirtmiştir:

"İlhak krizinin sona ermesi, kitleler arasındaki savaşa ruhunun ortadan kalkmasına sebep oldu. Millî teşebbüsler durma noktasına geldi. Hükümet, Makedonya'daki bütün faaliyetleri durdurdu ve (doğruyu söylemek gerekirse şartların zorlamasıyla) Bosna ile ilgilenmediğini ilan etti. Millî Savunma [...] devrimci rolünü terk etti. [...] Her yönden, Sırbistan'ın sınırlarının ötesinden, dostlarımızın ve aktivistlerin bu tembelliğin ölümcül etkisiyle ve bir şeylerin yapılmasının gerekli olduğuyla ilgili olarak umutsuz şikâyetleri geliyordu, aksi takdirde kitleler umutsuz hâle gelecekti ve bunun sonuçları da çok büyük olacaktı. [...] Bu konuya eğilmek gerekli hâle gelmişti. Bu sebeple Birlik ya da Ölüm Örgütü kuruldu"²³

2.Osmanlı Devleti'nin Örgütten Haberdar Oluşu

23 Kasım 1911'de Osmanlı Devleti'nin Belgrat elçisi Fuad Hikmet Bey, Dışişleri Bakanı Asım Bey'e Kara El Örgütü'ne dair bir rapor göndermiştir. Raporunda, son günlerde Sırp gazetelerinin Belgrat'ta "Kara El" adı altında kurulup, amacı Radikal rejimi devirmek, askerî diktatörlük kurmak ve bütün Sırp'ları tek ve aynı asa altında toplamak üzere faaliyete başlamak için mevcut politik karışıklıktan yararlanmak olan bir gizli cemiyetle fazlaca ilgilendiklerini belirtmiştir. Herkesin önce bunu bir esrarengizleştirme (mistifikasyon) sandığını ancak Radikal Parti'nin önemli kişileri Kara El adına imzalı tehdit mektupları alınca Belgrat polisinin harekete geçerek, bu gizemli cemiyet ile ilgilenmeye karar verdiğini ifade eden, Fuad Hikmet Bey sonrasında Politika, Dnevni List, Piemont, Novo Vreme, Youtro gibi gazetelerin cemiyetle ilgili yazdıklarına yer vermiştir:

"Politika" gazetesine göre, polis, "Kara El" adı altında, sadece bir tane değil, birkaç gizli cemiyetin Belgrat'ta mevcut olduğunu tespit etmiştir. Bunlar arasında en ciddi olan, hükümetin iç ve dış politikasından memnun olmayan gençlerden oluşmaktadır. Amaçları, hükümeti devirmek ve Sırp ırkının birliğine ulaşmak için Sırbistan'ı politik bir eylem ve harekete itmektir. Eski Carbonari cemiyeti gibi teşkilatlanmış bu cemiyet, kendi aralarında toplandıklarında her zaman maskeli olan on iki kişilik bir komite tarafından

¹⁸ Batakoviç, *The Young Bosnia*,146.

¹⁹ Dušan Batakoviç, "Storm over Serbia: The Rivalry between Civilian and Military Authorities (1911-1914)", *Balkanica XLIV*, (2013): 326.

²⁰ Aleksandar Jivotiç, "Black Hand" Myths, Missue of facts and Historiographical controversies", *War, Peace and Nation Building (1853-1918)*, Ed. Bilyana Vuçetiç, (Belgrat, 2020), 294.

²¹ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 146.

²² MacKenzie, *age.*, 346.

²³ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 147.

yönetilmektedir. Siviller ve askerler arasında çok kişiyi üye sıfatı ile toplamayı başarmışlardır. Kendisine aynı şekilde “Kara El” adını veren bir diğer cemiyet, vatansever amaçlarla, söz konusu cemiyetin kasasına önemli miktarda para ödemeye zenginleri zorlayan eski komitacılar arasında üye toplamaktadır. Polis, üyelere bir kaçını tutuklamayı başarmış ve diğer kısmı dağılmıştır.

“Dnevni List” tarafından edinilen bilgiye göre komplo karşıtı olan subaylar, Sırbistan’ı daha iyi bir geleceğe taşıma gücüne sahip olmaması gerekçesi ile mevcut rejimi devirmek için gizli bir cemiyet kurmuşlardır.

Askerî çevreler ile bağlantısı olan ve böyle bir cemiyetin varlığını bilmediğini, haberdar olmadığını beyan eden “Piémont” gazetesi kabul etmektedir ki subaylar devlet tankının girdiği bataklıktan çıkartılması ihtiyacını her zamankinden daha çok hissetmektedirler.

“Novo-Vrémé” gazetesinin ifade ve kanısına göre subaylar, sadece diğer vatandaşlar gibi siyasi haklarını kullanmayı, seçmen olmayı ve zamanı gelince seçilme hakkına sahip olmayı arzulamaktadırlar ve gazeteye göre bu nedenlerden dolayı suçlanamazlar.

“Youtro” iddia etmektedir ki esas itibarıyla subaylardan oluşan bir gizli cemiyet mevcuttur ve bu cemiyetin her üyesi, Sırp ırkının birliği için tüm gücü ile çalışma yemininde bulunmaktadır.

“Politika” gazetesi, son sayılarından birinde, kafaları sakinleştirmek için Belgrat komutanı subayların gizli teşkilat ile ilgili bütün haberlerin kesinlikle asılsız olduğunu hükûmete beyan etmiş olduğunu ilan eder. Hiçbir subayın herhangi bir gizli cemiyete üye olmadığını hükûmete beyan etmiş olduğunu yazar ve ilan eder. Ne olursa olsun, söz konusu gazetenin çıkardığı sonuç şu ki Avusturya-Macaristan, bu teşkilat ile ilgili çıkarılan gürültüden yarar sağlamayı bilmiştir ve şu anda Sırp-Bulgar komitesinin uğraştığı iki ülke arasında yakınlaşma çalışma ve gayretlerini felce uğratmak amacı ile Kral Ferdinand’ın asası altında Sırbistan ve Bulgaristan arasında birlik sağlamak için çalıştığına inandırmak istemiştir. Belgrat’taki bazı gazetelerin Budapeşte’den Bulgarca yazılmış olan bir bildiri aldığını ve bu bildiride, bir “Kara El” şubesinin Sofya’da açılmış olduğunu ve bu günlerde Sofya ve Belgrat şubelerinin ortak bir hareket başlatacağını belirtmiş olduğunu ekler.”²⁴

Dışişleri Bakanı Asım Bey ise cevaben, raporu aldığını ancak raporun hiçbir yorum içermemesi dolayısıyla kendi görüşü yanında, Belgrat siyasi çevrelerinin de görüşünü iletmesini Fuad Hikmet Bey’den rica etmiştir.²⁵ Fuad Hikmet Bey, bir sonraki raporunda bir aydan fazla zamandır Sırp basınının Kara El denilen gizemli cemiyetle uğraştığını ancak konuyu aydınlatmayı başaramadığını, gazetelerin tahmin yığını içinde kaybolduğunu ve bu cemiyetin gerçekten var olup olmadığı veya bir esrarengizleştirmeden ibaret olup olmadığını bilmediğini bildirmiştir.²⁶ Bu cemiyet hakkında Sırp gazetelerinin yayınlarının Belgrat’taki siyasi ve diplomatik çevrelerin dikkatini çektiğini ancak sonunda varılan kaniye göre cemiyetin bir esrarengizleştirme değilse de en azından krallık yetkililerinin dikkati sayesinde hızlıca bastırılan bir girişim olduğunu belirtmiştir. Bazı çevrelerde mevcut olan memnuniyetsizliğin inkâr edilemez varlığına rağmen durumun böyle belirsiz bir program ve tehlikeli araçlarla bu türden gizli bir cemiyetin teşkili ve yayılması için uygun görünmediğini, artık Kara El’den bahsedilmediğini de ifade etmiştir.²⁷

Örgüt gizli olmasına rağmen, hakkındaki bilgiler, üyelerinin kasıtlı eylemlerinin sivil yetkililer ile çatışmaya sebep olduğu durumlarda kamuoyu tarafından bilinir hâle gelecektir. Başbakan ve Dışişleri Bakanı Milovan Milovanoviç, 1911 yılında örgütün Sırbistan’ın dış politikasını kendilerinin uygun gördüğü istikamette daha aktif hâle getirilmesiyle ilgili baskılarına direnmiş, Kara El’i kendisine bağlayıp örgütün enerjisini Eski Sırbistan ve Makedonya’daki gerilla savaşını canlandırmaya yöneltmeyi başarmıştır.²⁸ Aslında örgütün varlığından da çetnik birlikleri komutanı Voyislav Tankosiç’in sokak ortasında faytonuna

²⁴ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Siyasi (HR. SYS) Dosya No: 1480 Gömlek No: 11-2 Tarih: 26.12.1911; Hariciye Siyasi (HR. SYS) Dosya No: 2907 Gömlek No: 93 Tarih: 23.11.1911

²⁵ BOA, HR. SYS, 1480/11-1 Tarih: 26.12.1911

²⁶ BOA, HR. SYS, 1480/11-5 Tarih: 26.12.1911

²⁷ BOA, HR. SYS, 1480/11-9 Tarih: 26.12.1911

²⁸ Batakoviç, Storm over Serbia, 328.

dalarak kendisine Yüzbaşı Dragutin T. Dimitriyeviç-Apis ile hemen görüşmesi gerektiğini söylediğinde haberdar olmuştu. Ertesi gün Apis, Milovanoviç'in ofisinde "Sırp subayların Sırplığın kaderi hakkında büyük bir acı ve umutsuzluk içinde olduğunu, bazılarının tamamen yurtseverlik sebebiyle örgüte katıldığını ve isteklerinin millî meselelerin başarılı bir şekilde belirlendiğini görmek olduğunu" ifade etmiştir. Milovanoviç de Bulgaristan ile yapılacak bir ittifakın sonuçlandırma müzakerelerinin gizli şekilde devam ettiğini ve müzakerelerdeki en önemli engel olan Makedonya'daki Sırp ve Bulgar bölgeleri arasındaki sınırın çizilmesiyle ilgili Bulgar Genelkurmay temsilcileri ile yapılacak gizli görüşmelere Apis'i dâhil edeceğini söylemişti. Böylece Milovanoviç, Kara El'in dikkatini iç siyasetten uzaklaştırarak, örgütün Nikola Pasiç'in Radikallerine düşmanlığını nötrleştirmişti.²⁹ Temmuz 1911'de başbakan olan Milovanoviç ile Bulgaristan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı İvan Geşov karşılıklı önerilerde bulunarak görüşmüşlerdir. 11 Ekim 1911'de Geşov, Fransa'dan Sofya'ya dönerken Belgrat'ta Milovanoviç ile görüşmüş ve ortak bir savunma, Makedonya ve Eski Sırbistan'ın ele geçirilmesine karşı ortak karşı koymada bulunulması ve buraları kurtarmak için Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak yapılması esasları kararlaştırılmıştır. (Sırp-Bulgar İttifak Anlaşması 13 Mart 1912'de imzalanacaktır.)³⁰ Hükümetin Balkan ülkeleri ile ittifaklar kurmak için çalıştığı bir dönemde komploculara karşı tutumu Radikal Parti içinde belirsizliğe yol açmıştı. Ortaya çıkan iki tutumdan ilki Nikola Pasiç'in şahsında temsil edilen politika içinde askerî faktörün varlığına karşı olan görüştü. İkincisi ise koordineli eylem politikasını savunuyordu. Çünkü askerî etkenin politik etkeni etkisiz hâle getireceği ve otoritesi ile baskı altına alıp politik hayatın kenarına iteceği korkusunu taşıyordu. Dolayısıyla Milovanoviç'in liderliğini yaptığı ikinci grup Radikaller ortak eylem hakkında gayriresmî bir anlaşma yaparak subaylara yaklaşmışlardır.³¹

Kuruluşundan itibaren örgüt, hükümet ve hanedan tarafından bilinmekteydi. Kral Petar komplocu subaylardan etkilenmiş ve Albay Apis ile de iyi ilişkiler kurmuştur.³² Komplocu subaylardan İliya Radakoviç, yurtsever amaçlara sahip olan bir örgüt olarak takdim ederek, kuruluşu hakkında Kral Petar'ı bilgilendirirken, Apis de veliaht Prens Aleksandar'ı bilgilendirmiştir.³³

Apis sık sık Milovanoviç'i Belgrat'taki evinde veya ofisinde ziyaret ederek, örgüt hakkında onu bilgilendirmiştir. O da oldukça etkilenerek "Genç dostum, Kara El örgütünü emrime amade et, sonrasında Milovanoviç'in Sırbistan için neler yapacağını kısa süre içinde göreceksin." demiştir. Apis grubunun millî çıkarlar için zararlı bir şey yapmayacağına söz vermiştir. 1911-12 kışında Apis'in ısrarıyla Kara El, Sırp-Türk savaşına hazırlık yapmak için Dışişleri Bakanlığının bir enstrümanı hâline gelmiştir.³⁴

Kara El, 16 Eylül 1911'de dergisi Piedmont'un (Piyemont) ilk sayısını yayımlamıştır. Üst düzey askerî mahfiller ve veliaht Prens Aleksandar'ın desteği ile yayımlanmaya başlayan derginin amacı gizli örgütün fikirlerini yaymak, tutarlı millî eylemlerin gerekliliğini vurgulamak ve Pan-Sırp birliğinin siyasi çerçevesini hazırlamaktır. Piedmont'ta yayımlanan ve Ly. S. Yovanoviç-Çupa, Kosta Lukoviç ve Branko Bojoviç gibi yazarları masonlardan ibaret olan makaleler farklı siyasi meselelere farklı görüşler sunuyordu. Yazarlar arasında Pan-Sırpçı ve Yugoslav fikrine inanan Sırp, Hırvat ve Yahudi gazeteciler vardı ve bu iki düşünce birbiriyle uyumlu görünmekteydi. Piedmont ilk sayısından itibaren Sırbistan'daki bütün siyasi partileri ahlaksız, kültürsüz ve vatansever olmamakla suçlamış, devletin idaresinin iyi olmadığını belirtmiştir.

²⁹ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 148.

³⁰ Özkan, *age.*, 227-228.

³¹ Jivotiç, *agm.*, 294.

³² MacKenzie, *age.*, 351.

³³ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 147.

³⁴ MacKenzie, *age.*, 141.

“Devlet memurlarının, kralın, hükümetin ve Millî Meclisin saygınlığı azalmıştır... Çok az insan işini iyi yapmaktadır. Bir devlet kültürünü mayalandırmaya ihtiyacımız vardır. Böyle bir kült olmadan Sırbistan düzgün bir devlet olduğunu hissedemez... Bir bütün olarak, insanlar yeterince eğitilene kadar, her hususta ademimerkeziyetçiliğin yaygın olmasına bakılacak olursa devletçilik ve merkeziyetçilik prensibine uyulmalıdır”³⁵

Veliiaht Prens Aleksandar bu millî misyonun gerçekleştirilmesi için bütün enerjisini harcayan ve iki komşu imparatorlukta Sırplar arasında gayriresmî millî propaganda kanalı olarak hizmet eden yurtsever örgütün işlerine yardımcı olan bu derginin kurucusu Lyuba Yovanoviç'e yüklü bir başışta bulunmuştur.³⁶

Kara El'in varlığına dair dedikodular Sırbistan'ın sınırlarını aşarak, Avrupa'da tartışma konusu olmuştur. Dedikodular ordu içindeki huzursuzluğu sona erdirmeye konusunda güçsüz veya isteksiz görülen Kral Petar'ın durumuna zarar vermiştir. Ancak Mart 1910'da kralın Rusya'ya yaptığı resmî ziyaretle kendisinin ve Karacorceviç hanedanının otoritesi güçlenmiş ve 1910 seçimlerini Pasiç kazanmıştır. Ağustos 1911'de yapılan ikinci ziyarette ise Rus imparatoru II. Nikola Sırp ordusundaki “muhafızların” varlığına dair söylentiler hakkında endişelerini belirtmiştir. 1903'teki komplocuların yine aynı metotları uygulayacağından şüpheleniliyordu. İmparator komplocuların arasındaki Cumhuriyetçilerden de huzursuz oluyordu.

Ocak 1912'ye gelindiğinde bazı subaylar Belgrat'tan ülkenin daha az cazip yerlerine tayin edilmişler ve bu da subaylar arasında çatışma oluşturmuştur. Tayin edilenler veliiaht Prens Aleksandar'a yakın olanlardı ve Kara El hakkındaki dedikoduları çıkarmalarından şüphelenilmişti. Durum Belgrat garnizonunda huzursuzluğa sebep olmuştur. Tayinler, Belgrat garnizonunun Kara El ile bağlantılı olduğu bilinen General Miloş Bojanoviç'in tavsiyesi üzerine Savaş Bakanı General Stepa Stepanoviç tarafından yapılmıştı.³⁷ Osmanlı Devleti'nin Belgrat elçisi Fuat Hikmet Bey de Dışişleri Bakanı Asım Bey'e gönderdiği 30 Ocak 1912 tarihli raporunda, 4 Ocak'taki son raporunda Belgrat'ta Kara El denen gizli cemiyetten bahsedilmediğini, yerel basının da sessizliğini koruduğunu ve bu konuda sorulan soruların şüpheli gülüşmeler ile karşılandığını yazmıştır. Ancak beş yüksek rütbeli subayın içindeki garnizonlara transfer edilmesi ile ilgili olarak savaş bakanının kararına dair çok sayıda gazetenin bu konuyla tekrar ilgilenmeye başladığını ifade ederek savaş bakanının “Kara El” ile ilgili olarak gazetelerin iddialarının doğruluğunu ölçmek ve oraya üye subayların kimler olduğunu öğrenmek için hükümet makamları üzerinde el altından bir anket yaptığını ve anketin bu örgütün varlığını tespit ederek subayların cezalı şekilde içeriye transfer edildiğini bildirmiştir. Elçi gazetelerin bu konuya dair iddialarını şu şekilde belirtmiştir:

“Politika” gazetesine göre söz konusu subaylar “Kara El” üyeleri olmakla birlikte cemiyetin, başlangıçtaki programından gittikçe uzaklaştığını ve ülke yararları için tehlikeli bir yön aldığı görüldükten sonra açıklamalar yapmaya karar vermişlerdir.

Milletvekili Miçiç son olarak bu konu hakkında savaş bakanına bir soru yöneltti ve bakanın cevaplaması bekleniyor.

“Tribuna” gazetesinin bildirdiği habere göre veliiaht Prens Aleksandar subayların transferi nedeni ile savaş bakanı ile çatışma içine girmiş ve Sırp ordusu genel müfettişliği görevinden istifa etmiştir. Bu haber daha sonra resmen yalanlanmış bile olsa, prensin askerî konular üzerinde az etki sahibi olması nedeni ile memnun olmadığı iddia edilmektedir.

26 Ocak 1912 tarihli “Tribuna”nın bildirdiğine göre “Kara El”, terörist eylemlerde kullanmak için eski çete şeflerini ve Sırbistan ile Makedonya komitacılarını kendi saflarına çekmeye gayret göstermektedir ama bu şahıslar böyle bir eyleme girmeyi reddetmişlerdir ve “Tribuna” bundan dolayı bu kişileri kutlar.

Birkaç gazetenin iddiasına göre “Kara El” gerekli durumda öldürülecek olan kişilerin listesini çıkarmıştır ve bunlar arasında Nikola Pasiç, Stoyan Protiç ve diğerleri bulunmaktadır.

³⁵ Batakoviç, Storm over Serbia, 327.

³⁶ Batakoviç, The Young Bosnia, 148.

³⁷ Batakoviç, Storm over Serbia, 328-329.

Doğal olarak bütün bu versiyonlar şüphelidir ve çekince ile karşılanmalıdır. Belki güven veren bir husus, bu meselede hükümetin gösterdiği suskunluktur, çünkü eğer gerçek bir şey olmasa idi hükümet sert bir yalanlama ile sükûneti tesis ederdi. Birkaç günden beri hüküm süren hissiyat büyüktür. Bir hükümet darbesi yapmak, askerî bir rejim kurmak ve ülkeyi bir maceraya atmak niyeti açık bir şekilde “Kara El” cemiyetine mal edilmektedir. Hükümetin bu sessizliği ayrıca kendisi için hiç hoş olmayan yorumlara yol açmaktadır. Bazıları açıkça zayıflık işareti ve bastırma güçsüzlüğü görmekte, diğer bazı kişilerin inancına göre hükümet askerî malzeme tedariki kapsamında rüşvet almış olan yüksek rütbeli şahısları zor durumda bırakmak istememektedir çünkü “Kara El” cemiyetinin şefleri bu konuda çok ilginç sırları açıklayabilirler.”³⁸

Belgrat elçisinin bildirdiği gibi tayinler veliaht Prens Aleksandar'ın itirazına rağmen yapılmıştı. Apis hasta Kral Petar'ı oğlu adına tahttan çekilmeye ikna etmeye çalışsa da veliaht prens Kara El'i desteklemek konusunda kararsız kalmıştır. Çünkü veliaht Prens Aleksandar Apis'in örgütünü Karacorveviç hanedanı hakkında eleştirel, çok bağımsız ve güven açısından başına buyruk şekilde görmekteydi. İtîdal sahibi ve ihtiyatlı babasından ziyade dedesi³⁹ Karadağ Prensi Nikola'yı örnek alan genç veliaht Prens Aleksandar⁴⁰ kendisine kişisel bağlılık bildiren subayların desteğine bel bağlamıştır. Eski komploculardan Albay Petar Mişiç, Binbaşı Petar Jivkoviç ve Binbaşı Petar Kostić gibilerini içeren bu subaylar grubu sonradan Beyaz El (Bela Ruka) olarak bilinecek askerî grubun özünü oluşturmaktaydı. Aleksandar, Kara El'in ana koruyucularından olan Savaş Bakanı General Stepanoviç'ten kararını geri almasını talep etse de babası Kral Petar tayin emrini imzalamış ve Apis'in tavsiyesiyle Aleksandar'ın Stepanoviç'ten özür dilemesini istemiştir. Bunun üzerine Prens Aleksandar iki subay grubunu barıştırmak maksadıyla bir toplantı düzenlemiş ancak Kara El'in liderleri barışmayı reddetmiştir. Ayrıca Aleksandar'ı da yurtsever bir örgüt aleyhine davranması için çabalayan bir grup entrikacı ile iş birliği yaptığı konusunda uyarılmışlardır. Tayin edilen yaklaşık 50 subayın katıldığı dostane veda töreni garnizon subaylarının birçoğunun açık şekilde Kara El'e düşman olduğunu ortaya koymuştur.⁴¹ Hükümetin gayriresmî organı “Samouprava” gazetesi ise 2 Şubat 1912'de yayımladığı bir makalede örgütün varlığını inkâr etmiştir. Ülke çıkarlarına zarar veren bir yankılanmada bulunma kampanyasına katılan Sırp basınına kınamış ve saldırıda bulunmuştur. Samouprava'da yayımlanan makale şu şekildeydi:

“Yabancı gazeteler, son zamanlarda Sırbistan'da subayların korkunç ‘Kara El’ adını taşıyan gizli bir teşkilatı ile ilgilenmektedir. Bu gazeteler söz konusu teşkilatın bir darbe hatta her şeyi alt üst eden bir ihtilal hazırlamak eğiliminde olduğunu anlatır. Yabancı gazeteler bu fantastik haberlerin kaynağı olarak Sırp basınına gösterdiği için hiçbir yalanlama ve resmî bildiri burada etkin olamaz. Gerçekten de sansasyon yaratan haberler peşinde olan bizim basınıımız, Belgrat'ın merkezinde gizli cemiyetlerin mevcudiyeti hakkında aslı olmayan hikâyeler anlatmakta, dahası bazı gazeteciler, verimli hayal güçlerini harekete geçirmekte ve fantastik hikâyeler ile en korkunç suç romanını aşmaya çalışmaktadır, bu durumda bu ‘bin bir gece masallarını’, okuyucuların ihtiyaçları için süsleyip düzenleyerek bu malzemeyi hırsla ele alan yabancı gazeteler suçlanamaz. Gazetelerimizin yazı şeklinin mantiki sonuçları bunlardır ve eğer gerçekten bir yerde bir ‘Kara El’ varsa onu subay organizasyonlarında veya diğer gizli cemiyetlerde aramamak gerekir. Bunu keşfetmek için, her şeyden önce para kazanmak isteyen ve böylece vatanlarına ve Sırp halkına verdikleri büyük acıyı ve kötülüğü düşünmeyen bazı gazetecilerimizin yazı kurallarına, redaksiyonlarına inmek gerekir. Bu nedenden, zamanı gelince yaptıkları işten memnun olup olmadıklarını ve bununla ilgili yeni kanunun şimdi her zamandan daha çok gerekli olup olmadığını onlara soracağımıza inanıyoruz.”⁴²

³⁸ BOA, HR. SYS, 1480/11-13 Tarih: 26.12.1911

³⁹ Batakoviç, Storm over Serbia, 329.

⁴⁰ Akralık bağı için bkz. Ayşe Özkan “Karadağ Prensi Nikola ve Damadı Prens Petar Karacorveviç'in Sırp Tahtında Hak İddiaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9 (42), (2016).

⁴¹ Batakoviç, Storm over Serbia, 329.

⁴² BOA, HR. SYS, 1480/11-16 Tarih: 26.12. 1911

Yine Fuad Hikmet Bey, 27 Ocak 1912'de Dışişleri Bakanı Asım Bey'e gönderdiği raporunda orduda ve ülkede durumdan memnun olmayan belli sayıda emekli yüksek ordu mensuplarının "Sırp Irkı Kahramanları" adını taşıyan bir birlik kurduğunu, birçok gazetenin de belli başlı üyelerin imzasını taşıyan ve bu cemiyete ait olan bir manifesto yayımladığını bildirmiştir.⁴³

30 Ocak'taki raporunda ise, 27 Ocak günü Belgrat gazetelerinde yayımlanan belgelerin emekli General Başkan Mikhailo Sretekoviç imzasını taşıdığını, belgenin emekli albaylar olan başkan yardımcıları Ostoiç, Neçiç'in yanı sıra diğer 12 albay ile emekli olan yüzbaşı, binbaşı ve albaylar tarafından imzalandığını bildirmiştir. Şimdilik bu yeni birlik ve cemiyete önem verilmiyor görünse de resmî çevrelerde bu manifestonun nasıl karşılandığına dair bilgi vereceğini belirtmiştir. "Sırp Irkı Birliği" tarafından Sırp halkına hitap eden manifestonun özeti ise şu şekildeydi:

"Skupština'da (Millî Meclis) basında ve genel olarak kamuoyunda, yönetim açısından ve kumanda açısından ordumuzda birçok şeyin iyi yürümediği, kötü gittiği belirtilmektedir, ayrıca sosyal ve politik hayatta birçok sorun tehlikeli boyutlara ulaştığı gibi halkımızın kutsal görevi ile ilgili çalışma da durma noktasına girdi. Bu durum karşısında, devlet işlerinin düzenli gidişatını engelleyen hususları vatanımızda ortadan kaldırmaya katkıda bulunmak için bütün gayreti ile çalışmak her Sırp'ın görevidir, birçok kişi bu kutsal görevi yerine getirmektedir. Devlet hizmetinde ve savaş meydanlarında kazanılan zengin tecrübelerimiz ile vatana yardım için çalışmaya bizi davet eden bu görev, emekli olan biz ordu komutanlarına düşmektedir. Bu yüksek çağrıya büyük bir istek ve irade ile cevap vereceğiz, öyle ki aramızda birçok kişiye, büyük sorumluluk taşıyan aktif orduda özel görevler verildi. Ancak işimizin, çalışmalarımızın başarılı ve verimli olması için, vatanın selamet ve iyiliğini isteyenlerin ifadesi olmalı ve özel bir birliğin sonucu olmalıdır. Bu ihtiyaçla biz aktif ordu hizmeti dışında olan askerî memur ve subaylar olarak, bu manifesto ve bildiri ile faaliyete geçen 'Sırp Irkı Birliği' Cemiyeti'ni kurduk."

Söz konusu bildiri ve manifesto daha sonra, mevcut olan acı ve kederli durumdan bahseder. Kendisine düşen görevi yerine getirmesi için Sırp ordusunda gerekli değişiklikleri yapmak gerekecektir. Becerileri, durumları ve hakları olmadan ordu ve devlet işleri üzerinde zararlı etkilerde bulunmaya gayret edenlerin eğilimine karşı enerjik bir şekilde mücadele etmeye bütün vatanperverleri davet eder. Bildiri, ülkede alçalan ahlak ve vatanseverliğin seviyesini yükseltmek için din adamlarına ve öğretmenlere düşen işlev ve rolden bahseder. Ulusal görevini yerine getirmek ve önemli bir rol üstlenmek için gerekli olan birlik ve anlayışa Sırp halkını davet eder. Sonuç olarak cemiyetin çalışma alanı bu olacaktır.

"Cemiyet yüksek ve kutsal büyük bir görevi yüklenmiştir, bu büyük fedakârlık ve başarıya güven duygusu ile işe koyulacaktır. Bu görevi yerine getirmek için bütün jimnastik, spor ve atıcılık birlikleri ile irtibata geçecek ve hiçbir kimsenin yardım ve katkısını reddetmeyecektir. Sonuç olarak, kutsal görevimizi verimli ve ivedi bir çalışma ile yerine getirmek amacı ile bizim gibi düşünen arkadaşlarımızı ve Sırp kardeşlerimizi bayrağımız altında toplanmaya davet ederiz."⁴⁴

Birkaç ay sonra 18 Nisan 1912 tarihli raporunda Fuad Hikmet Bey, Kara El ile ilgili olarak daha önce verdiği ayrıntılardan başka birçok rivayetlerin döndüğünü ancak bunların hiçbirisinin ciddiye alınacak şeyler olmadığını ve resmî ve siyasi çevrelerde Kara El cemiyetinden bahis bile olunmadığını bildirmiştir.⁴⁵ Oysaki cemiyetin üyelerinin sayısı sekreterleri Vemiç ve Radoye Lazıç'ın elindeki listede görülen birkaç yüz kişiden fazlaydı. Sırp yazar Stanoye Stanoyeviç, minimum 300 üye sayısını verirken, Vladimir Dedijer bu sayıyı yanlış olarak nitelendirilmiştir. Vemiç yazdığı günlüğünde (23 Aralık 1911) bu sayıyı 2000 civarında vermiş, Belgrat'taki Fransız elçi ise Kasım 1911'de 2500 olarak tahmin etmiştir. Mustafa Golubiç ise Komintern'e verdiği raporunda bütün Yugoslav bölgelerinden ve sosyal gruplardan üyelerin 100.000 veya 150.000 arasında olduğunu belirtmiştir. Dedijer ve Miloş

⁴³ BOA, HR. SYS, 1424/45 Tarih: 27.01.1912

⁴⁴ BOA, HR. SYS, 1424/26 Tarih: 30.01.1912

⁴⁵ BOA, HR. SYS, 1480/11-23 Tarih: 26.12.1911

Bogiçeviç ise bu sayının abartılmış olduğunda hemfikirdir. Örgüt subaylar arasında hızla yayıldığı için hükümet tarafından dikkatli bir şekilde izlenmekteydi. Aynı zamanda örgütün amaçlarını fark eden Avusturyalı, Bulgar ve Türk casuslar da örgütü izlemekteydi. En fazla bilgi sahibi olan Jön Türklerdi ki 1912'de Jön Türklerin Kara El hakkında hazırladığı büyük ve ayrıntılı dosya Üsküp-Makedonya'da bulunmuştur. Avusturyalı diplomatlar da ülkelerine bu örgüt hakkında raporlar göndermiştir. Avusturyalı yazar Leopold Mandl kamuoyuna Sırp subayların Avusturya hükümeti aleyhine Kara El adlı gizli bir terörist örgüt kurduğunu bildirmişti. Belgrat'taki Radikal gazeteler de bu bilgiyi yaymış ve örgüt böylece Kara El olarak bilinmiştir. Dolayısıyla örgütün bilinirliği içerden üye alımını durdurmuş, Sırbistan dışında ise üye alımına devam edilmiştir.⁴⁶ Avusturya-Macaristan casusları ve diplomatları aracılığıyla yaptığı ilk analizlerde örgütün Sırbistan'ın iç politikası hakkındaki rolüne yoğunlaşmıştır. Şu şekilde bilgi verilmiştir: "Aslında genelde Pasiç ve Radikaller için en büyük tehlike (eski komplocu) subayların kurduğu Kara El adındaki örgüttür ve bu örgüt hızlı bir şekilde zemin kazanmaktadır. Kralın tahttan indirilmesi ve yerine veliaht prensin getirilmesi gerektiğini savunan kişiler dâhil olmak üzere huzursuzluk duyan unsurların hepsi bu örgüte katılmaktadır."⁴⁷

Örgütün amaçları tartışmalı ve belirsiz olarak kalmıştır. Daha sonra Korfu'daki Sırp hükümeti Selânik duruşması esnasında örgütün esas amacının ülke içinde isyan çıkarmak ve terörizm olduğunu öne sürmüş, Selânik mahkemesi de örgütü bir terörist grup ve liderlerini de zorba ve katil olarak nitelemiştir. Kara El'in liderleri ise örgütün temel hedefinin her zaman Sırbistan dışındaki Sırların devrimci hâle getirilmesi ve onların Avusturya-Macaristan'a karşı Sırbistan ordusu ile hareket etmeye hazırlanması için millî faaliyetler olduğu ileri sürmüşlerdir. Gaçinoviç ve Yovanoviç-Çupa'nın önderliğini yaptığı Yugoslav yanlısı azınlık bütün güney Slavlarını birleştirmek için bir devrimci mücadeleyi ateşlemeye çalışmıştır. Kara El'in Hırvat üyesi Oskar Tartaglia da örgütün amaçlarının Büyük Sırbistan ile ilgili olduğunu reddetmiş, Avusturya-Macaristan'ın her bölgesinde en az birkaç üyenin örgüte alındığını hatırlatmıştır. Gaçinoviç ve diğerleri Bosna-Hersek'ten Sırbistan dışından örgüte kattığı devrimci gençler Belgrat'ı ziyaret ettiklerinde Kara El'e üye olmuşlardır. Bu öğrenciler Cumhuriyetçi veya sosyalist idiler, örgütün amacının Pan-Yugoslav federasyonu kurmak olduğuna inandıklarından katılmışlardı. Ancak birçok Kara El üyesi Karacorçeviç hanedanını savunan kraliyetçi olmakla birlikte örgüt farklı sosyal ve ideolojik arka plandan birçok memnuniyetsiz kişiyi de kendine çekmiştir.⁴⁸

Başbakan ve Dışişleri Bakanı olan Milovan Milovanoviç, Temmuz 1912'de ölmüştür. Yerine geçen Eski Radikallerin lideri Nikola Pasiç ise Kara El'in saldırılarının ana hedefi hâline gelmiştir. Örgüt, İçişleri Bakanı Stoyan M. Protiç ve Pasiç'in siyasi görüş ve metotlarına karşı düşmanca tavır sergilemiş ve Piedmont'un sayfalarında eleştirmiştir.⁴⁹ Oysa İçişleri Bakanı Protiç, Kara El'in merkez yürütme komitesinden gizli bir genelge aldığımda Radikal kabine tarafından Kara El'e tolerans gösterilmiş ve bu 1911 sonlarında bilinir hâle gelmişti. Protiç ayrıca polis teşkilatına, örgüte ilişmemeleri talimatını da vermişti.⁵⁰ Zamanla ordunun az olan ekipmanı ve millî hedefler arasındaki uyumsuzluk, ordu ve Pasiç kabinesinin gerilimini arttırmıştır. Eski Radikaller askeriyenin bütçesini üst düzey subaylardan talep etmiş ve 28.000 askere sahip orduyu ihtiyaçlarının gerektirdiği seviyeye çıkarmada isteksizlik göstermiştir.⁵¹

⁴⁶ MacKenzie, *age.*, 348-351.

⁴⁷ Batakoviç, *Storm over Serbia*, 326.

⁴⁸ MacKenzie, *age.*, 350.

⁴⁹ Batakoviç, *Storm over Serbia*, 328.

⁵⁰ MacKenzie, *age.*, 352.

⁵¹ Batakoviç, *Storm over Serbia*, 329.

3. Balkan Savaşları ve Kara El'in Sona Erişi

Ekim 1912'de Birinci Balkan Savaşı patlak vermiştir. Hükûmet ve Kara El arasındaki nihai karşılaşma böylelikle ertelenmiştir. Balkan Savaşları ordunun güvenini arttırmış ve Kara El de askerî operasyonları planlama ve yerine getirmede fazlasıyla sorumluluk üstlenmiştir. Örgütün üyeleri ve örgütü destekleyenlerin kahramanlığı subaylar arasındaki uyuşmazlığın askerî verimliliğe zararlı olacağına dair şüphelere son vermiştir. Eski komplocular cesurca savaşmışlar -ki yüksek rütbeli (binbaşı, yarbay, albay) subaylardı- bu da ordu içerisinde kendilerine büyük bir saygınlık kazandırmıştır. Paşiç kabinesi ise askerî başarılarından istifade etmeye çalışmış ve Eski Radikaller yeni kazanılan topraklardaki idari pozisyonların çoğunu ele geçirmişlerdir.⁵² Örgütün ana ideologlarından Lyuba Yovanoviç-Çupa ve başkanı General İliya Radivoyeviç Balkan Savaşları'nda ölmüşlerdir. Balkan Savaşları'ndaki başarıyla birlikte Kara El Bosna Hersek'teki millî bilinci güçlendirmeye ve Sırbistan'ın askerî istihbaratının yararına olacak şekilde, istihbarat toplamaya devam etmiştir. Kara El Sırbistan'ın dışında, Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarında, Bosna Hersek'te, Voyvodina'da, Avusturya-Macaristan'ın Yugoslav vilayetlerinde devrimci eylemleri yaymak ve Sırbistan merkezli birliğin gerçekleşmesini hızlandırmak istiyordu. Millî Savunma kültürel ilişkiye ve Bosna-Hersek'teki ajanlar ağına indirgenmişti. Genç Bosna (Mlada Bosna / Young Bosnia) ile Kara El ortak bir devrimci ruhu ve üstün millî hedefler için fedakârlıkta bulunma azmini paylaşmaktaydı.⁵³ Kara El, Balkan Savaşları'nda Merkez Yürütme Komitesinin yarısını kaybederek ciddi şekilde zayıflamış ve ölen liderlerin yerine yeni liderler getirilmemişti.⁵⁴ Dolayısıyla bu ölümler ile örgüt üyelerinin çoğu Eski Sırbistan ve Makedonya'yı özgürleştirerek kendi kuşaklarının Sırp'lara karşı borcunu ödediklerine inanmıştır. Bu sebeple de Kara El'in varlığı fiili olarak sona ermiştir.⁵⁵ Apis de Selânik Mahkemesinde Balkan Savaşları'ndan sonra örgütün önceden planlanmış toplantıları yapan düzenli bir kurul olarak çözüldüğünü ifade etmiştir. Nitekim Merkez Yürütme Komitesinin önemli üyeleri İliya Radivoyeviç, Yovanoviç-Çupa ve Milan Vasiç bu savaşlarda ölmüşler ve yerlerine yeni üye atanmamış, yeni bir başkan da seçilmemişti. I. Dünya Savaşı'ndaki Sırp diplomat Miloş Bogiçeviç Albay Apis vasıtasıyla Kara El'in bütünlüğünü koruduğunu, Millî Savunma örgütü aracılığıyla işlerini devam ettirdiğini söylemesine karşın bazı üyeler 1916 yılında Kara El'in hâlâ Korfu'da toplantılar yaptığını iddia etmiştir. Apis'in yeğeni Milan Jivanoviç ise I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Kara El'in bütün işlerini sonlandırdığını ve 1917'deki Selânik Davası esnasında kendisini tamamen feshettiğini öne sürmüştür. MacKenzie ise Kara El'in bir örgüt olarak tam şekilde yalnızca 1911 ile 1913 arasında faaliyet gösterdiğini ve bundan sonra düzensiz bir şekilde Apis'in kişisel dostları olarak kaldığını, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden sonra da örgütün tam olarak işlevsiz hâle geldiğini, 1916 ve 1917'deki sürgündeki Sırp rejiminin Kara El'i parçalamak maksadıyla gerçekleştirdikleri çabaların boş olduğunu ifade etmiştir. Ancak yine de Albay Apis ve etrafındaki subay grubunun 1916'ya kadar Sırp siyasetinde etkin bir baskı unsuru olarak Prens Aleksandar Karacorceviç'i ve Radikal rejimi korkuttuğunu yazmıştır.

1912 yılındaki Balkan Savaşları'nda (Sırp-Türk Savaşı) Kara El, Sırbistan Dışişleri Bakanlığı'nın fiili bir organı olarak hizmet etmişse de 1913 ve 1914 yıllarında bu ittifak zayıflayarak düşmanlığa dönüşmüştür. Apis, Sırbistan Genelkurmay Başkanı General Radomir Putnik ile kurduğu arkadaşlık dolayısıyla 1913 yılına kadar savaş bakanları üzerinde ağır bir etkide bulunmuştur.⁵⁶ Ocak 1913'te yarbaylığa terfi eden Apis, Ağustos 1913'te ise Genelkurmay Başkanlığının istihbarat dairesi başkanı olmuştur. Yeni görevinde Apis, Avusturya-Macaristan askerî gücünü ve Sırbistan'a karşı niyetlerini ortaya çıkarmakla yükümlü

⁵² Batakoviç, *Storm over Serbia*, 330.

⁵³ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 149.

⁵⁴ MacKenzie, *age.*, 352.

⁵⁵ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 149.

⁵⁶ MacKenzie, *age.*, 352-355.

ajanları yönetmekteydi.⁵⁷ 1914 baharında Başbakan Pasiç, Kara El örgütünü “devlet içinde devlet” olarak tanımlamıştır. 1913'te de Belgrat'taki Avusturya elçisi Kont Forgach, Avusturya'ya şunları yazmıştır: “Pasiç ve Radikaller için en büyük tehlike Kara El adlı subay örgütü olup bu örgüt sürekli büyümekte ve etrafında kralı tahttan indirmeyi isteyen ve onun yerine veliaht prensi getirmek isteyenler dâhil olmak üzere durumdun memnun olmayan bütün unsurları toplamaktadır.”

1913 yılında Kara El'e düşman olup Prens Aleksandar'a bağlı olan Albay Duşan Stefanoviç, savaş bakanı olmuştu. Apis ise istihbarat şefi olarak, Pasiç hükümetinin karşı olduğu Avusturya-Macaristan aleyhinde devrimci faaliyetlerle ilgili gizli eylemlere devam etmiştir. Haziran 1914'te Prens Aleksandar saltanat vekili olmuş ve kendisinin ordu ve devlet üzerindeki otoritesine meydan okuyan bu örgüte düşman olmuştur.⁵⁸

Balkan Savaşları'ndan sonra Kara El ve Radikaller arasındaki çatışma artmıştır. Pasiç yeni elde edilen topraklarda en kısa zamanda sivil kanunları yürürlüğe koymak istemekteydi ve Pasiç kabinesi sivil otoritenin esas öncelik teşkil ettiğini bildirmiştir. Üsküp komutanı bu emri reddetmiş ve görevinden alınmıştır.⁵⁹ Öncelik hakkındaki mevzuatla Radikaller ve komplocular arasındaki çatışma patlak vermiş ve askerî ve sivil yetkililer arasında Makedonya sınırları dâhilinde çıkan bu çatışma hükümetin düşmesine yol açmıştır.⁶⁰ Nisan 1914'te İçişleri Bakanı Protiç, çoğunlukla rütbe ve hizmet süresi olarak daha aşağıda olan sivil memurların askerî liderler karşısında Makedonya'daki resmî törenlerde öncelikli olduğunu ilan etmiştir. Bütün subay teşkilatı, kararnameyi aşağılayıp yok sayan ve görevden alınan generali desteklemiş, kabine ve Prens Aleksandar ise Protiç'i desteklemiştir. Kara El ise Öncelik Kararnamesi'ni kınamış ve Protiç'in istifasını istemiştir. Bireysel hareketiyle Apis, kararnameye karşı muhalefeti organize etmek istemiştir. Makedonya'daki subay dostlarını bazı sivilleri askerler ile değiştirerek bir darbeye teşvik etmiş fakat arkadaşları bunu reddetmiştir.⁶¹ Apis bazı arkadaşlarına “eğer bazı sivil yöneticiler bavullarını toplayıp evlerine dönmek zorunda bırakılırlarsa bunun iyi bir şey olacağını” söylemiştir. Pasiç buna bazı komplocu subayları emekli ederek ya da başka görevlere vererek tepki göstermiştir. Kara El grubunun yayımladığı bildirilerde Pasiç karşıtlarının yazdığı makaleler yayımlanmaya başlanmıştır. Kral Petar, Pasiç'ten kabinenin sivil otoriteye öncelik tanıyan bazı hükümleri değiştirmesini istemiş fakat kabine geri adım atmamıştır. Kral Petar Fransa ve Rusya'nın Pasiç'e güvendiğine dair bilgileri almaktaydı ve Pasiç'in isteğiyle tüm kraliyet yetkilerini oğlu Aleksandar'a devretmiştir.⁶² Pasiç kabinesinin ayakta kalmasıyla Kara El ve Apis bu olaydan güçsüzleşmiş olarak çıkmıştır. I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi Kara El ve Sırp rejimi arasındaki nihai çatışmayı 1916-1917'ye kadar ertelemiştir.

1911-1912 yıllarında Kara El, 1909 yılında bütün siyasi ve gizli faaliyetleri reddetmiş olan Millî Savunma ile yakın bağlar kurmuştur. Millî Savunma'nın güney Slav ülkelerindeki ajanlar ağı Balkan Savaşları'ndan önce Kara El'in Merkez Yürütme Komitesi tarafından koordine edilmekteydi. Bu iki Sırp örgütü eylemde paralel idiler ve üyelik açısından da örtüşmekteydiler. Kara El, Millî Savunma'nın sekreteri olan ve Kara El'in Merkez Yürütme Komitesi üyesi olan Binbaşı Milan Vasiç üzerinden bu örgütte baskın hâle gelmiştir. Kara El'den Albay Çedomir Popoviç de Sırbistan'ın Türk ve Avusturya sınırlarında sınır subayı olarak çalışırken hem Genelkurmay Başkanlığından hem de Kara El'den (Albay Apis'ten) talimatlar aldığını ifade etmiştir. Popoviç ve arkadaşları Millî Savunma'ya da üye olduklarını öne sürmüşlerdir. Oysaki Millî Savunma yasal ve kültürel faaliyetlerdeyken, Kara El Sırbistan'ın askerî gücünü desteklemek için planlanan bütün yasa dışı ve devrimci

⁵⁷ MacKenzie, *age.*, 144.

⁵⁸ MacKenzie, *age.*, 351-352.

⁵⁹ Dragnich, *age.*, 95.

⁶⁰ Jivotiç, *agm.*, 293-294.

⁶¹ MacKenzie, *age.*, 353.

⁶² Dragnich, *age.*, 95.

operasyonlarda bulunmaktaydı. Yine Kara El, Genç Bosna örgütüyle de yakından bağlantılıydı. Vladimir Gaçinoviç ve Yovanoviç-Çupa aracılığıyla Kara El Genç Bosna'yı büyük ölçüde etkilemiştir. Fakat 1912'den sonra Kara El diğer güney Slavlar üzerinde Büyük Sırp liderliğini veya üstünlüğünü savunmuş, Genç Bosnalılar ise eşitlikçi bir Yugoslav federasyonunu savunmuştur. Kara El'dekiler siyasi açıdan muhafazakâr iken, Genç Bosnalılar genelde ateistler ve Cumhuriyetçi ya da sosyalistler.⁶³

Apis ve Kara El taraftarları 28 Haziran 1914 tarihli Arşidük Franz Ferdinand suikastında⁶⁴ cinayet faillerinin hepsinin Apis'in emri altında olduğunu ve onun bütün işi organize ettiğini belirtirken, birçok Yugoslav yazar da Genç Bosna örgütünün suikastı en alt düzeyde yabancı yardımla planlayıp gerçekleştirdiğini iddia etmişlerdir. Kara El görevlisi ve Apis'in çalışma arkadaşı Aleksandar Blagoyeviç, suikastın Kara El Merkez Yürütme Komitesi tarafından kabul edildiğini belirtirken, yeğeni Milan Jivanoviç o sırada Kara El ve Merkez Yürütme Komitesi'nin artık örgüt işlevini icra etmediğini, bunu Albay Apis ve birkaç arkadaşının planlayıp gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Diğer ifadeler Kara El'in yüzeysel olarak Saraybosna olayına dâhil olduğunu belirtirken, Albay Voyislav Goykoviç, olaya Apis, Vuloviç ve Tankosiç'in müdahil olduğunu, Sırp politikacı Svetazor Pribiçeviç ise Apis'in Bosnalı öğrencilerin suikast planını kabul ederek Binbaşı Tankosiç'i bunların silah eğitimi için görevlendirdiğini ifade etmiştir. 15 Haziran 1914'te Apis Kara El'in Merkez Yürütme Komitesi'ni toplamış ve üyeler Saraybosnalı öğretmen Danilo İliç'in suikast planına karşı çıkmışlardır. Apis ve Tankosiç onaylasa da, Apis emri iptal etmeyi kabul ederek cinayeti durdurmaya teşebbüs etmiştir.⁶⁵ Ancak suikastçılar Apis'i dinlememiştir. Apis "Genç Bosnalıların Franz Ferdinand'ı öldüreceklerine inanmadığını, onu korkutacaklarını sandığını ancak iyi nişan alarak öldürdüklerini" söylemiştir. Pasiç hükûmeti ise suikast hazırlıkları ile bir şey bilmediği gibi hazırlıklarda da bir rolü yoktur. Pasiç sadece haziran ayı başında sivil sınır yetkililerinden bazı kişilerin Drina Nehri'ni geçerek askerî personel yardımı ile Bosna'ya gizlice gittiğinden haberdar olunca gizli durumun araştırılmasını istemiştir. Viyana'daki Sırp elçi Yovan M. Yovanoviç'e Franz Ferdinand'ın Saraybosna ziyaretinin ertelenmesi haberini yollamıştır. Yovanoviç ile görülen Bosna-Hersek sivil idaresinden sorumlu Avusturya-Macaristan Maliye Bakanı Leo Bilinski ise Pasiç'in uyarısını hükûmetine iletmemiştir. Pasiç ve kabinesi Sırbistan'ın güneydeki toprakları özümseyebilmesi, Arnavutluk sınırını istikrara kavuşturması, Arnavutluk ve Bulgaristan taraftarı azınlığı yatıştırması, memnun etmesi ve yeni bölgesel liderlik pozisyonunu sağlamlaştırması için en az 20 yıllık barışa ihtiyacı olduğunu bilmekteydi. Ayrıca ordu Balkan Savaşları'nda tükenmişti, mali açıdan da tükenmişlik söz konusuydu. Bu savaşlar ülkeye bir milyar Fransız frangına mal olmuştu. Dolayısıyla Pasiç, Sırbistan'ın her türlü bölgesel çatışmadan kaçınması gerektiğinin farkındaydı ve Apis ve destekçilerinin çoğunlukla tehlikeli niyetlerinden bıkmıştı.⁶⁶

Apis suikastı durduramamış ancak Kara El Saraybosna suikastında minimal bir rol oynamıştır. Eylemler Princip tarafından idare edilen devrimci Bosnalı öğrenciler tarafından yapılmıştır⁶⁷ Dolayısıyla Genç Bosna örgütü Kara El örgütünü suikast için kullanmıştır denilebilir.⁶⁸

1915 yılında ordu bozguna uğramış ve Korfu adasında sürgünde iken Apis ve işbirlikçileri Pasiç'e karşı düşmanlıklarını devam ettirmişlerdir. İçlerinden birisi kılıçların

⁶³ MacKenzie, *age.*, 353-354.

⁶⁴ Suikast için bkz. Meryem Günaydın, "Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914", *Gazi Akademik Bakış*, 8 (15), (2014), Georges Castellan, *Balkanların Tarihi*, Çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu, (İstanbul: Milliyet Yay., 1993), 395-396, Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl, C.2*, Çev. Zehra Savan-Hatice Uğur, (İstanbul: Küre Yay., 2006), 119-120.

⁶⁵ MacKenzie, *age.*, 354-355.

⁶⁶ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 151.

⁶⁷ MacKenzie, *age.*, 355.

⁶⁸ Batakoviç, *The Young Bosnia*, 152.

arasından geçerek hemen ülkeye dönmeyi önermiştir. Sivil otoriteye karşı mücadele devam etmekteydi. 1916'da Sırp birlikleri ülkeye dönerken Apis ve 20 kadar iş birlikçisi yolda yakalanmış ve 1917 yılında askerî mahkemede yargılanmışlar ve 9'unun idamına karar verilmiştir ki Apis de idamlıklardandı. Yapılan suçlama Aleksandar'ı öldürmeye teşebbüs etmek ve meşru hükûmeti devirmeye çalışmaktır.⁶⁹ Apis, 26 Haziran 1917'de Selânik'te Binbaşı Lyubomir Vuloviç ve Rade Malobobiç ile birlikte idam edilmiştir. Son sözü "Yaşasın Büyük Sırbistan ve Yugoslavya!" olmuştur.⁷⁰

MacKenzie'ye göre Kara El örgütü Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhak etmesi ve Makedonya mücadelesinin zorunlulukları karşısında milliyetçi bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Sırbistan içinde hareket etmek üzere tasarlanmış, hanedan karşıtı veya hükûmet karşıtı bir grup olarak kurulmamıştır. Liderleri ağırlıklı şekilde Sırbistan'a ve tahta çıkışlarına yardım ettikleri hanedana sadık kalmışlardır. Dolayısıyla Selânik mahkemesinin örgütü gizli, yıkıcı ve tehlikeli olarak ilan etmesi partizanca ve yanlıştır. Ayrıca buna dair geçerli bir delil de yoktur. Örgüt ilk kurulduğunda 1911-1912 yıllarında idealizm ve Yugoslav yanlısı iken, ikinci aşamada 1913-1914 yıllarında kavgacı bir şovenizme dönüşmüştür. Ancak örgüt esas olarak eşitlikçi bir Yugoslav federasyonu değil, Büyük Sırbistan'ı oluşturmayı amaçlamıştır. Anayasa ve tüzüğü ise tam anlamıyla uygulanmamıştır.⁷¹ Apis'in idamından önce 23 Ocak 1917'de Osmanlı Devleti'nin İçişleri Bakanı Talat Bey, Dışişleri Bakanlığından Kara El adındaki cemiyetle ilgili olan Sırp ve Karadağlıların ne ile uğraştıkları isimleri hizasında yazılı ise de bunların adreslerinin ve fotoğraflarının gönderilmesini istemiştir.⁷² Dolayısıyla örgütün Apis'in fikirleri doğrultusunda hâlâ yaşamaya devam ettiğini ileri sürmek yanlıştır.

Sonuç

Varlığı bir nevi muamma olarak hayatına başlayan Kara El örgütü, ürkütücü, gizemli ve bilinmez bir şekilde görülmüştür. İlk başta Belgrat kamuoyunda tanımlanamasa da üst düzey devlet görevlilerinin örgütten haberi olmuştur. Kurucusu başka biri olmasına rağmen 1903 komplocusu Dragutin Dimitriyeviç-Apis ile özdeşleşen örgütün yaptığı eylemler kimilerince sahiplenilip göklere çıkarılırken kimilerince de yere batırılmıştır. Belki de ilk başta Sırbistan dışı millî emelleri gerçekleştirmek için iyi niyetlerle kurulan örgütün Balkan Savaşları sonrasında sivil otoriteyi tehdit eder hâle gelmesi bunda etkendir. Balkan Savaşları'nda örgüt üyeleri cesurca savaşmış ve büyük bir saygınlık kazanmıştır. Bu saygınlıkla yeni kazanılan topraklarda sivil otorite tesis edilmeye çalışılırken asker ağırlıklı Kara El askerî otoriteyi öne çıkarmaya çalışmıştır. Bu da Başbakan Pasiç ve veliaht Prens Aleksandar'ın örgüte iyice düşman olmasına yol açmıştır. I. Dünya Savaşı hesaplaşmayı kısa süreliğine ertelese de bu hesaplaşma Apis'in 1917'de idamıyla nihayete ermiştir. Tam olarak ne zaman sona erdiği konusunda netlik olmayan örgüt sevabı ve günahıyla Albay Apis gibi Sırbistan tarihine damgasını vurmuştur. Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan topraklarında yayılmacı emellerini sürdüren ve Sırbistan merkezli birlik oluşturmaya çalışan Kara El nihayetinde "Büyük Sırbistan"ı oluşturma idealinden vazgeçmemiştir.

⁶⁹ Dragnich, *age.*, 95-96.

⁷⁰ MacKenzie, *age.*, 132.

⁷¹ MacKenzie, *age.*, 356-357.

⁷² BOA, HR. SYS, 2430/77 Tarih: 23.01.1917

Kaynakça**Arşiv Belgeleri**

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Siyasi (HR. SYS) Dosya No: 2907 Gömlek No: 93 Tarih: 23.11.1911

BOA, HR. SYS, 1480/11-1 Tarih: 26.12. 1911; BOA, HR. SYS, 1480/11-2 Tarih: 26.12. 1911; BOA, HR. SYS, 1480/11-5 Tarih: 26.12.1911; BOA, HR. SYS, 1480/11-9 Tarih: 26.12.1911; BOA, HR. SYS, 1480/11-13 Tarih: 26.12.1911; BOA, HR. SYS, 1480/11-16 Tarih: 26.12. 1911; BOA, HR. SYS, 1480/11-23 Tarih: 26.12.1911; BOA, HR. SYS, 1424/45 Tarih: 27.01.1912; BOA, HR. SYS, 1424/26 Tarih: 30.01.1912; BOA, HR. SYS, 2430/77 Tarih: 23.01.1917.

Araştırma Eserleri

Batakoviç, Dušan T., “The Young Bosnia and The Black Hand”, *The Serbs and The First World War 1914-1918*, Ed. Dragolyub R. Jivajinoviç, Belgrat, 2015.

Batakoviç, Dušan, “Storm over Serbia: The Rivalry between Civilian and Military Authorities (1911-1914)”, *Balkanica XLIV*, (2013): 326.

Castellan, Georges, *Balkanların Tarihi*, Çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu, İstanbul: Milliyet Yay., 1993.

Dragnich, Alex N., *Serbia Through the Ages*, Columbia University Press, 2004.

Günaydın, Meryem, “Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914”, *Gazi Akademik Bakış*, 8 (15), (2014).

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl*, C.2, Çev. Zehra Savan-Hatice Uğur, İstanbul: Küre Yay., 2006.

Jivotiç, Aleksandar, “Black Hand” Myths, Missue of facts and Historiographical controversies”, *War, Peace and Nation Building (1853-1918)*, Ed. Bilyana Vuçetiç, Belgrat, 2020.

MacKenzie, David, “Colonel Apis: Serbian Officer in Politics ”, *Serbs and Russians*, New York, 1996.

MacKenzie, David, “The Black Hand and its Statutes ”, *Serbs and Russians*, New York, 1996.

Özkan, Ayşe, “Sırp Tahtında Obrenoviçlerin Laneti-III: Evlilikler ve Darbeler: Aleksandar Obrenoviç”, *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi* 3 (6), (2002): 428.

Özkan, Ayşe, “Karadağ Prensi Nikola ve Damadı Prens Petar Karacorveviç'in Sırp Tahtında Hak İddiaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9 (42), (2016).

Özkan, Ayşe, *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na Sırpclar*, İstanbul: IQ Yay., 2013.

Sahara, Tetsuya, “The Making of “Black Hand” Reconsidered”, *Istorija*, 20. Veka, (2016):10.

EKLER**EK I: BİRLİK YA DA ÖLÜM ÖRGÜTÜNÜN ANAYASASI****I. AMAÇLAR VE İSİM**

MADDE 1: Sırlığı birleştirmekten ibaret olan millî idealleri gerçekleştirme amacıyla, cinsiyet, din, doğum yerine bakılmaksızın, bu ideallere samimi bir şekilde hizmet edecek herhangi bir Sırp'ın üye olabileceği bir örgüt oluşturulmuştur.

MADDE 2: Örgüt kültürel amaçlı devrimci mücadeleyi tercih etmektedir ve bu sebeple mutlak suretle halktan gizli kalmalıdır.

MADDE 3: Örgütün adı Birlik ya da Ölümdür.

MADDE 4: Amaçlarını yerine getirmek için, örgüt:

1. Temel özelliklerine göre, Piedmont olarak Sırbistan'daki bütün resmî unsurlar ile sosyal gruplar ve bütün kamusal hayat üzerinde etki kuracaktır.

2. Sırların yaşadığı bütün yerlerde devrimci örgütler kurulacaktır.

3. Ülke sınırları dışında örgüt bu idealin bütün düşmanlarına karşı bütün vasıtaları kullanarak savaşacaktır.

4. Sırbistan ve Sırp halkına karşı olumlu eğilimleri olan bütün ülkeler, halklar, örgütler ve kişiler ile dostane ilişkiler kurulacaktır.

5. Kendi millî bağımsızlıkları ve birleşmeleri için mücadele eden bütün halklara ve örgütlere her türlü yardım yapılacaktır.

II. ÖRGÜTÜN GÖREVLİLERİ

MADDE 5: Örgütün esas yetkili birimi, toplanma yeri Belgrat olan Merkezî Yürütme Komitesidir (Vrhovna Centralna Uprava). Komite, aşağıda sayılan bütün işlerin yürütülmesiyle ilgilenecektir.

MADDE 6: Merkezî Yürütme Komitesinin üye sayısı sınırsızdır, ama prensip olarak daha az olması daha iyidir.

MADDE 7: Merkezî Yürütme Komitesi, Sırbistan Krallığından seçilen üyelerin yanında, aşağıdaki bütün Sırp bölgelerindeki örgütlerin birer temsilcisinden oluşacaktır: 1) Bosna ve Hersek, 2) Karadağ, 3) Eski Sırbistan ve Makedonya, 4) Hırvatistan, Slovenya ve Srem, 5) Voyvodina ve 6) [Adriyatik] Sahil bölgeleri.

MADDE 8: Örgütü Sırbistan'da yönetmek, Merkezî Yürütme Komitesinin en önemli sorumluluğudur.

MADDE 9: Sırbistan Krallığının sınırları dışında, Sırp bölgelerinde örgütü idare etmek, kendi bölgesi içinde her bir bölgesel komitenin görevidir. Bölgesel komite (pokrajinska uprava) kendi bölgesinde ana örgütsel otoritedir.

MADDE 10: Örgütün, bölge ve diğer komitelere ayrılması, zamanla Merkezî Yürütme Komitesi tarafından ayrıntısı hazırlanacak, gereksinimleri değiştirilecek ve içerisine eklemeler yapılacak örgütün Tüzüğü (Poslovnik) tarafından düzenlenecektir.

MADDE 11: Her bir komite, kendi üyeleri arasından bir başkan (predsednik), sekreter ve mali işler sorumlusu seçecektir.

MADDE 12: Sekreter işlerinin özellikleri itibarıyla başkanın yerine geçebilir. Sekreterin Merkezî Yürütme Komitesindeki desteği garanti edilmelidir böylelikle sekreter kendisini tamamen örgüt işine adayabilir.

MADDE 13: Başkanın ve mali işler sorumlusunun postaları ücretsiz olacaktır.

MADDE 14: Örgütle ilgili bütün hususlardaki kararlar Merkezî Yürütme Komitesinin toplantılarında çoğunluk oyu ile alınır.

MADDE 15: Örgüt tarafından alınan kararların yürürlüğe konulmasında, mutlak yetki başkana ve sekretere ait olacaktır.

MADDE 16: Alışılmamış şekilde acil ve daha az önemli durumlarda, başkan ve sekreter bir karara varacak ve uygulanmasını sağlayacak ve bununla ilgili bir sonraki Merkezî Yürütme Komitesi toplantısında bilgilendirme yapacaktır.

MADDE 17: İşlerinin en uygun şekilde yerine getirilmesi için, Merkezî Yürütme Komitesi ilgili görevin özelliklerine göre bölümlere ayrılacaktır.

MADDE 18: Merkezî Yürütme Komitesi bölgesel komiteler ile kurulan bağlantıyı aynı zamanda Merkezî Yürütme Komitesinin üyesi olup o komitelerden gelen yetkili delegeler aracılığı ile ve istisnai durumlarda özel elçiler aracılığı ile sürdürecektir.

MADDE 19: Bölgesel komitelere hareket özgürlüğü verilecektir. Yalnızca daha kapsamlı devrimci hareketlerin yönü (izvodjenje) Merkezî Yürütme Komitesinden onay almayı gerektirecektir.

MADDE 20: Merkezî Yürütme Komitesi, örgütün gizliliğini korumak için, gerekli bütün şifreleri belirleyecektir (regulisati).

MADDE 21: Merkezî Yürütme Komitesi, örgütü etkileyen bütün önemli hususlar hakkında güvenilir bir şekilde örgütün bütün üyelerini ivedilikle bilgilendirmekle yükümlüdür.

MADDE 22: Merkezî Yürütme Komitesi yerine göre komitelerinin işlerini denetleyecektir (regulisati). Diğer komiteler de benzer şekilde hareket edecektir.

III. ÖRGÜTÜN ÜYELERİ

MADDE 23: Örgütü yönetirken, ayrıntıda şu prensip geçerli olacaktır: iletişim ve irtibat yalnızca özel olarak yetkilendirilen ve belirlenen kişiler tarafından yapılacaktır.

MADDE 24: Her bir üyenin görevi, örgüte kazandırmış olduğu kişiler için hayatını adayacak olan yeni üyeleri örgüte kazandırmaktır.

MADDE 25: Örgütün üyeleri kişisel olarak birbirlerini tanımayacak, yalnızca Merkezî Yürütme Komitesinin üyeleri birbirini bilecektir.

MADDE 26: Örgütte, üyeler numara ile tanımlanacaktır. Fakat Merkezî Yürütme Komitesi üyeleri ismen bilmelidir.

MADDE 27: Örgütün üyeleri komitelerinin bütün emirlerine ve aynı şekilde komiteler de daha üst komitelerin bütün emirlerine koşulsuz olarak uymalıdır.

MADDE 28: Her bir üye, hem özel hem de kendi resmî görevlerinde öğrendiği ve örgütle ilgili olan bütün bilgileri örgüte güvenli bir şekilde bildirmekle sorumludur.

MADDE 29: Örgütün çıkarları her zaman diğer bütün şeylerden üstündür.

MADDE 30: Örgüte girdikten sonra, her bir üye örgüte girerek kendi kimliğini (ličnost) kaybettiğinin farkına varmalıdır: maddi veya manevi herhangi bir ihtişam veya şahsi çıkar bekleyemez. Ayrıca kendisinin ya da sınıf veya parti çıkarı için örgütü suistimal etmeye teşebbüs eden üye cezalandırılacaktır. Eğer bu davranıştan dolayı örgüte zarar gelirse, o üye ölümle cezalandırılacaktır.

MADDE 31: Örgüte giren kişi örgütü terk edemez ve hiç kimse bir üyenin örgütten istifasını onaylayamaz.

MADDE 32: Her bir üye, örgüte haftalık aidat ödemesiyle yardımda bulunacaktır. İhtiyaca göre, örgüt zorunlu yollarla da para elde edebilir (prinudnim putem). Bu tür eylemlerin onayı Merkezî Yürütme Komitesi tarafından ulusal [Sırbistan] veya bölgesel komiteler tarafından kendi bölgelerinde verilecektir.

MADDE 33: Ölüm cezalarını ilan etmede, Merkezî Yürütme Komitesi yalnızca cezayı yerine getirmede kullanılan araçlara bakılmaksızın, uygun şekilde yerine getirilmesine dikkat etmekle yükümlü olacaktır.

IV. MÜHÜR VE YEMİN

MADDE 34: Örgüt aşağıdaki mührü sahiptir: mührün ortasında bayrak tutan bükük güçlü bir kol ve üzerinde de arma olarak çaprazlama duran kemiklerle birlikte bir kurukafa, bayrağın yanında bir bıçak, bomba ve zehir vardır. Yanında, soldan sağa Birlik ya da Ölüm, altında da Merkezî Yürütme Komitesi yazar.

MADDE 35: Örgüte girildiğinde, aşağıdaki şekilde bir yemin edilecektir:

Birlik ya da Ölüm örgütüne katılan ben [Adı, Soyadı] beni ısıtan güneş, besleyen dünya, Tanrı, atalarımın kanı, şerefim ve hayatım adına, şu andan itibaren ölümüne kadar sadakatle bu örgütün amaçlarına hizmet edeceğime ve örgüt için her zaman, her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olacağıma yemin ederim. Bütün emir ve talimatları koşulsuz olarak yerine getireceğime şerefim ve hayatım üzerine yemin ederim. Bu örgütün sırlarını mezara götüreceğime Tanrı, şerefim ve hayatım üzerine yemin ederim. Bu yemini isteyerek veya istemeyerek yerine getirmezsem veya ihlal edersem Tanrı ve örgütteki yoldaşlarım beni yargılasın.

MADDE 36: İşbu Anayasa şu andan itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 37: İşbu Anayasa değiştirilemez.

9 (22) Mayıs 1911, Belgrat

Orijinal Merkez Yürütme Komitesinin Üyeleri:

1. Iliya Radivoyeviç
2. Bogdan Radenkoviç
3. Çedomir A. Popoviç
4. Velimir S. Vemiç
5. Lyubomir S. Yovanoviç-Çupa
6. Dragutin T. Dimitriyeviç (Apis)
7. Voyislav M. Tankosiç
8. Iliya M. Yovanoviç
9. Milan Vasiç
10. Milan Gr. Milovanoviç (Pilats)

EK II: BİRLİK YA DA ÖLÜMÜN TÜZÜĞÜ

MADDE 1: Örgütün her üyesi, örgüte beş yeni üye getirmekle yükümlüdür. Bu üye kazanımı, yeni üyelerin ikna edilmesiyle gerçekleştirilecek ve yeni üyeler örgüte gönüllü olarak katılacaktır. Hep birlikte üyelerin kurduğu bir örgütsel grubu teşkil edeceklerdir. Her bir örgütsel grup, başlangıç grubuna ait üyeler aracılığı ile doğrudan ve sürekli irtibat hâlinde olduğu daha düşük seviyedeki beş yeni grup ile tek bir temel (osnivaçku) grubu temsil eder. Seviyesi ne olursa olsun, her bir örgütsel grup kendini üye yapan üye aracılığıyla kendisinin

kurucu grubu ile irtibat hâlinindedir. Üye bulan üyeler böylelikle, Merkezî Yürütme Komitesinden gelen emir ve talimatların ileticisi ve her türlü örgüt faaliyeti için örgütün en uzaktaki unsurlarının MYK'ya farklı bilgileri, önerileri ve talepleri gönderdiği kanallardır.

MADDE 2: Örgütün daha hızlı büyümesi için, bir üye üç yeni üye bulur bulmaz MYK'yı bilgilendirecek ve yeni üyelerin listesini gönderecektir. MYK yeni üyelerin kabul edilmesiyle ilgili kararını verecek, üye bulan üyeyi bununla ilgili olarak bilgilendirecek ve üyeye yeni üyelerin sayısı ile birlikte yemin için gerekli olan her şeyi gönderecektir. Fakat üye bulan üye, yeni üye bulur bulmaz aynı şekilde yeni üyeleri örgüte dâhil ederek kısa süre içinde grubunu beş kişiye tamamlamakla sorumludur.

MADDE 3: Örgütün bir üyesi beş yeni üye veya en az üç üye bulur bulmaz onlara yemin ettirecektir. Yemin aşağıdaki şekilde ettirilecektir. Üye bulan üye, MYK'nın bir temsilcisi olarak yemin törenine katılacak olan kendisini üye yapan üye (osnivaçem) başka bir belirleme yapmadıkça, kendisini üye yapan üye ile anlaşmalı olarak, yeni yoldaşlarına yemini ne zaman ve nerede ettireceğini belirleyecektir. Yeminin ettirileceği oda karanlık olacaktır. Odanın ortasında siyah örtü örtülmüş bir masa, masanın üzerinde bir haç, bıçak ve revolver tabanca olacaktır. Oda sadece tek bir mum ile aydınlatılır. Üye bulan üye ilk olarak örgütün muhteşem görevlerini, Anayasa ve Tüzükten alınan ana prensipleri ile üyelerin örgüte girerek maruz kaldıkları tehlikeleri vurgulayan uygun bir konuşma yapar. Konuşmasını bitirdiğinde üye bulan üye yeni üyelere "yemin etmeyi kabul ediyor musunuz?" diye sorar. Eğer hepsi kabul ettiklerini beyan ederse, başka bir alandan, bu iş için özel olarak seçilmiş daha üst grupların üyesi olan, tamamen kılık değiştirmiş ve dikkatli bir şekilde maske takmış bir adam odaya girer. Sonrasında üye bulan üye ve onun peşinden bütün yeni üyeler yemini açık bir şekilde tekrar ederler.

Bu tamamlandığında, bütün yeni üyeler birbirini kucaklar ve maskeli adam hiçbir şey söylemeden ellerini sıkarak yeni üyelerin örgüte girişini tebrik eder. Sonrasında maskeli adam kendi bölgesine çekilir ve yemin ettirmek için kullanılan oda tamamen aydınlatılır. Aydınlatılmış odada yeni yoldaşlar yeminin birer nüshasını imzalar ve karşılıklı olarak tanınabilmek için her bir üyeye kendi üyelik numarasını ve aralarında kararlaştırılan parolayı (znak) veren üye bulan üyeye verirler. Kararlaştırılan parola düzenli olarak değiştirilir ve MYK'nın emriyle iletilir. Sonrasında, anlaşmaya varmaları veya kendilerine yeni talimatlar verilmesi için bir araya gelecekleri toplantılara katılmaları için, her bir yeni üyeden mümkün olan en kısa süre içinde yeni gruplar kurmaları ve o gruplara aynı şekilde yemin ettirmeleri istenir. Sonrasında üye bulan üye, MYK'dan veya bölge komitesinden aldığı Anayasanın ve Tüzüğün maddelerini yeni üyelere okur.

MADDE 4: Her üye bulan üye, yeminleri yoldaşlarının sayısı ile birlikte hemen kapalı bir zarf içinde MYK'ya alışılagelmiş yoldan bir üst grup üzerinden göndermekle sorumludur. Bu konuyla ilgili üye bulan üye veya herhangi bir grup tarafından yapılan herhangi bir yanlışlık veya dikkatsizlik en ağır şekilde cezalandırılacaktır. Bu bağlantıda, Anayasa ve Tüzük ile yemin ettirmek için gerekli olan her şey iade edilecektir. MYK yeminlerin alınmış olduğunu teyit edecektir. Bölge veya semt komiteleri de kendi üyelerinin yeminlerini, saklanması için MYK'ya gönderecektir.

MADDE 5: Her üye bulan üye, kendi grubunun üyelerinden haftalık aidatları toplamakla ve bunları, yerine göre alınmış olduklarını teyit edecek olan MYK'ya veya bir bölgesel komiteye hemen göndermekle yükümlüdür. Bir grubun üyelerinin aidat tutarı, üye bulan üyenin kendi grubu ile anlaşmalı olarak belirlenecektir ve üye bulan üye MYK'ya bunu yemin ettirdiğinde bildirecektir. Her hâlükârda haftalık aidatlar bir groşadan (0.20 dinar) daha az olamaz.

MYK yerine göre bütün gruplarına örgütün alacakları ve harcamaları ile bu harcamaların kullanım amaçları hakkında rapor verecektir. Aidatlar aylık olarak hangi aya, gruba ve üyeye ait oldukları belirtilerek gönderilecek, üyeler üye numaraları ile belirtilecektir. Bölgesel komiteler

de kendi üyelerinin üyelik aidatlarını MYK'ya gönderecektir. Kontrol amacıyla, kendi bölgeleri için bir liste, üyelerin kaydı ve aidat defteri tutacaklardır.

MADDE 6: Her üye bulan üye kendi grubu adına, üyeler arasında örgütün işlerini desteklemek ve Sırp ideali için yurtseverlik ve fedakârlık duygularını arttırmak için irtibat hâlinde olacaktır. Grubun toplantıları yukarıdaki amaçlar için olabildiğince sık şekilde yapılmalıdır ve bu toplantılar idealin ve örgütün başarısı için çok önemlidir, bu sebeple toplantılar büyük bir dikkatle yapılmalıdır.

MADDE 7: Her grup MYK'nın veya bölgesel komitelerin talimatlarını yerine getirmelidir.

MADDE 8: Her grup bazı işlerin (delo) yapılması ve işin uygulanması için gereken her şeyin hazırlanması ve sonrasında işi yapanların kaçışının sağlanması için kendilerine MYK'nın tahsis edebileceği kişileri kabul etmeli ve saklamalıdır.

MADDE 9: Bir grup, bir hususu yerine getirmek için MYK'dan talimat aldığı anda, hususun yerine getirilmesi bir alt gruba devredilemez. Eğer bir talimatı yerine getirmek için altı kişiden az kişi gerekirse, emri yerine getirmek için gereken kişi sayısı kadar kâğıt parçası içinden kura çekerek üyeler işi kimin yapacağına karar verir. Üye bulan üye yapılacak işi bir kâğıt parçası üzerine yazar ve bunu birkaç kez katlar. Sonra, gruptaki üyelerin sayısı olan altıya kadar gereken şekilde kâğıt parçaları benzer şekilde katlanır, öyle ki boş kâğıtlar boş olmayanlarla aynı olur. Bu kâğıtlar bir kap içinde iyice karıştırılır ve sonrasında bir kişi kurayı çeker. Kura çekimi esnasında kimsenin kap içine bakmasına izin verilmez. Üye bulan üye kaptan en son kâğıt çeker.

MADDE 10: Kuranın çıktığı grup üyeleri alınan emri koşulsuz olarak yerine getirmelidir. İtaatsizlik durumunda itaatsiz üye MYK tarafından ağır şekilde cezalandırılacaktır.

MADDE 11: Her grubun, MYK'ya uygun gördüğü ve örgüt ile amaçları için faydalı olabilecek önerileri, şikâyetleri ve talepleri iletme hakkı vardır. Bu önerilerin en kısa süre içinde MYK'ya ulaşabilmesi için bir gruptan diğerine üye bulan üyeler tarafından hızlı bir şekilde iletilmelidir ve MYK da aynı şekilde bu önerilerin kabul edilip edilmediğini cevaplayacaktır.

MADDE 12: Örgütün her üyesi, kendisine gelen, numarasını ve kararlaştırılan parolayı söyleyen herkese her türlü yardımı yapmalıdır.

MADDE 13: İki üyenin birbirini tanınmasının gerekli olduğu çok acil durumlarda, üyelik numaraları ve kararlaştırılan parolalar karşılıklı olarak verilecektir.

MADDE 14: Örgütün üyelerinin, hem kendi gruplarını hem de örgütü bir bütün olarak mutlak surette gizli tutmaları gerekmektedir. Üyelerden bir tanesi ağır işkencelere maruz kalsa bile, gizli örgüte ihanet edilmemelidir çünkü ihanet ölümle cezalandırılır.

MADDE 15: Bütün üyeler örgütteki kendi davranışları ve yoldaşlarının davranışlarını yakından gözlemlemelidir.

MADDE 16: Eğer bir üyenin davranışı yalnızca bir kınama gerektiriyorsa, bu kınama kendi grubu tarafından yapılabilir.

MADDE 17: Eğer herhangi bir üyenin davranışı büyük bir ceza gerektirirse, bu uygun şekilde MYK'ya bildirilecektir.

MADDE 18: Eğer herhangi bir üye kasten veya istemeden, örgüte üye olmayan yetkili organlara veya herhangi bir kişiye örgütün sırlarından herhangi birini açıklayarak ihanet ederse ve bu ihanetten ötürü örgüt veya gruplardan herhangi birinin üyeleri için herhangi bir tehlike meydana gelebilecekse, o grup hemen bir şekilde o üyeyi zararsız hâle getirmelidir. Eğer bunu yapamazsa, bir üst gruptan yardım istemelidir.

MADDE 19: Eğer üye bulan üye bir ihanet eylemi içinde suçüstü yakalanırsa ve bu ihanet sebebiyle grubunun üyeleri veya örgütün çıkarları herhangi bir tehlikeye maruz kalırsa, o üyenin grubu hemen bir şekilde o üyeyi zararsız hâle getirmelidir ve sonrasında aşağıdaki şekilde MYK ile irtibata geçmelidir: Trgovinski glasnik'in [Belgrat'ta çıkan bir gazete] dördüncü sayfasında şöyle bir ilan yer alacaktır: "Önemli bir iş ile ilgili olarak varlıklı bir adam ile bağlantı kurulmak isteniyor." İlanın sonunda, Romen rakamları ile grubun kurulduğunda almış olduğu numara, MYK'dan gelen bir heyet ile yapılacak toplantının adresinin sokağının ve ev numarasının bilgileri ve son olarak da heyet ile görüşmek için, grubun irtibata geçmek istediği grup üyesinin numarası yer alacaktır. O heyet, o grup ile o grubun doğrudan üzerindeki grup arasındaki irtibatı sağlayacaktır.

MADDE 20: Eğer devamsızlık veya başka bir sebeple üye bulan üyenin grubunu bırakması gerekirse, ilk olarak bir üst grubu bilgilendirmesi ve kendi grubunun başka bir grup ile irtibata geçmeden önce görevlerini terk etmemelidir. O zaman, gideceği yerde örgütteki pozisyonu belirlenecektir.

MADDE 21: Üye bulan üye, kendi grubunun üyelerinin nakledilmesiyle, aynı şeyi bir üst gruba bildirecektir, böylelikle zaman içinde bütün gruplar her zaman için beş üyeden oluşacak şekilde takviye edilebilirler.

MADDE 22: MYK, kendi semtinde örgütü kurduğu prensiplerin aynısı olacak şekilde, her bir semtte (okrug) örgütün semt komitesini teşkil edecektir.

MADDE 23: Semt komiteleri kendi semtlerinde örgütün mutlak gücünü teşkil ederler. Semt komiteleri yalnızca kendi semtlerinde yeni üyelerin örgüte kabul edilmeleri hakkında karar verecektir. Semt komiteleri bununla ilgili olarak MYK'ya şu şekilde bilgilendirme yapacaktır: İadeli taahhütlü posta ile yeni katılan üyelerin isimleri ve meslekleri ile alt kısımda o grubu kuran üye bulan üyenin numarasını içeren bir listeyi göndereceklerdir. İlave başka bir bilgiye gerek yoktur.

MYK, her bir üyenin yanına üyenin örgüt üyelik numarasını ve listenin üst kısmına da grubun numarasını yazarak, aynı listeyi iade edecektir. Bu, irtibatları sağlamakla görevlendirilen üyelerin adresinde yapılacaktır. Bu üyeler listeleri alır almaz semt komiteleri yeminlerin ettirilmesi emrini verecek ve edilen yeminlerle ilgili bilgileri yeni kabul edilen üyelerin yeminleri ile birlikte MYK'ya göndererek bildirmiş olacaklar ve bu şekilde üyelerin kabulü onaylanmış olacaktır. Bu istisnanın, örgütün büyümesini hızlandıracağı aşikâr olmakla birlikte diğer bütün hususlar Tüzüğü'nün 2. Maddesinde belirlenen şekilde, elden ele, olağan yolla yerine getirilecektir.

MADDE 24: Semt komiteleri yalnızca MYK'ya bağlıdır ve MYK ile MYK tarafından belirlenen bir üye üzerinden ilişki kurarlar. MYK aynı zamanda semt komitelerinin belirlenen üyeleri ile kendi adına ilişki kuracak kişileri ve bu kişilerin irtibat kurma şeklini de belirleyecektir.

MADDE 25: Bölgesel komiteler, yerel şartlara göre değil, aynı prensiplere göre kendi kurallarını belirleyecektir.

NOTLAR

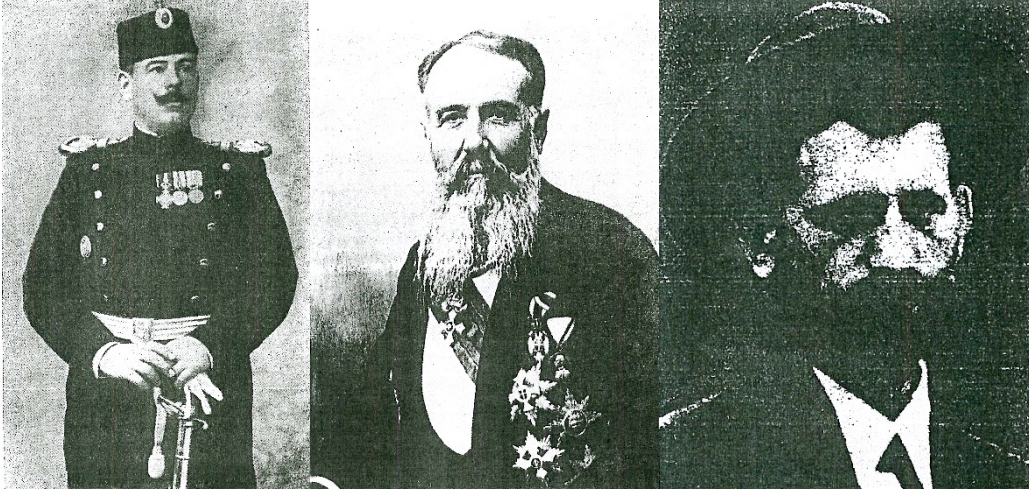
MADDE 26: Gizlilik örgütün en önemli şartı olduğu için örgütün farklı seviyeleri arasındaki iletişim sözlü olacaktır. Her yazılı belge, içinde bulunan talimatlar yerine getirilmez ortadan kaldırılacaktır. Bu kurala uymamanın sorumluluğu olacaktır.

MADDE 27: MYK bu Tüzüğü gerekliliklere ve şartlara göre değiştirebilir veya yerlerine yenilerini getirebilir. Değişiklikler ve eklemelerle ilgili öneriler hem gruplar, hem de semt komiteleri tarafından yapılabilir.

MADDE 28: Gruplar, Romen rakamları ile tanımlanacak olup üyeler ise normal rakamlarla tanımlanacaktır.

David MacKenzie, “The Black Hand and its Statutes ”, *Serbs and Russians*, New York, 1996, 357-366.

EK III

Albay Dragutin Dimitrijeviç-Apis, Nikola Pasiç, Lyubomir Yovanoviç-Çupa

Mayıs 1903 Komplocuları-Birlik ya da Ölüm Merkezî Yürütme Komitesi'ni oluşturdukları
1911 tarihli fotoğraf

Arka sıra (Soldan sağa): Damyan Popoviç, Lyubomir Vuloviç, Vladimir Tucoviç, Radoye
Laziç, M. G. Milovanoviç-Pilats, Dragutin Dimitrijeviç-Apis. Oturanlar (Soldan): Boğdan
Radenkoviç, Velimir Vemiç ve Çedomir Popoviç.

David MacKenzie, *Serbs and Russians*, New York, 1996, 215-218.

Summary

Serbia, which gained its independence from the Ottoman Empire with the Treaty of Berlin in 1878, witnessed important events after independence. Serbian King Aleksandar Obrenovich, who married Draga Mashin on 23 July 1900, not only prepared his own disastrous end with this choice, but also laid the foundation for future events in Serbia. In the summer of 1901, an officer conspiracy was formed to eliminate King Obrenovich, led by Lieutenant Dragutin T. Dimitrievich, nicknamed Apis. The leading figures in this conspiratorial group were Colonel Aleksandar Mashin (brother of the Queen's first husband), General Yovan Atanaskovic, Colonel Leonid Solarevic, Lieutenant Colonel Petar Mistic, Lieutenant Colonel Damyan Popovic. However, such political activities were strictly prohibited for Serbian army personnel. Despite this, the royal palace was raided by conspiratorial officers on May 29 (June 11), 1903, and the king and queen were shot dead. Then the parliament elected Petar Karacorjevich as the king of Serbia. Now the dynasty of Karacorjevich will be indebted to Apis and his friends for ending a century of dynastic strife. In 1906 the conspiratorial officers were retired. This mandatory retirement encouraged Apis to take leadership in military affairs. He became the head of the May conspirators in 1907. The conspiratorial officers yielded to the power of the politicians. However, as Serbia flourished thanks to Nikola Pasic and the Radical Party of which he was the leader, they exerted a significant influence on Serbian military and royal politics.

The annexation of Bosnia and Herzegovina by Austria-Hungary in October 1908 caused a nationalist reaction in Serbia and other South Slavic countries. The Serbs established the Narodna Odbrana/National Defense organization in support of their brothers in Bosnia and Herzegovina. The organization, whose aim was to oppose the annexation of Bosnia, put pressure on Serbian politicians and tried to recruit volunteers to organize guerrilla activities across the border. However, first Russia and then Serbia recognized the annexation in March 1909. Serbia forced Narodna Odbrana to abandon its revolutionary and militant activities and the organization became a peaceful cultural organization. Serbia has also officially stopped supporting Serbs in Macedonia, which has led to disappointment among Serbian nationalists and especially those in the south. These nationalists decided that a new, secret and determined organization was necessary to lead the Serbian movements.

Serbian military and civil activists in Macedonia founded the organization called Unification or Death (Ujedinjenje ili Smrt/Unification or Death) in Macedonia at the end of 1910. Coordinating the guerrilla activities there was the well-educated civilian Serbian nationalist Bogdan Radenkovic. Nationalists belonging to the civil and military sectors have undertaken important duties in the establishment of the organization. Bogdan Radenkovic founded the organization first, and another civilian, Yovanovic-Cupa, prepared the organization's charter. While the weighty evidence showed this, Major Bojin Simic, who later joined the organization, claimed that Apis founded Unity or Death to direct the Serbian national revolutionaries. The establishment of the organization continued in March 1911. The organization was officially established on May 22, 1911. Lyuba Yovanovic and B. Radenkovic and Apis and other officers signed the founding documents of the organization. Unity or Death Squad would become popularly known as the "Black Hand", the title of a well-known novel about the conspirators.

On November 23, 1911, the Belgrade ambassador of the Ottoman Empire, Fuad Hikmet Bey, sent a report on the Black Hand Organization to the Minister of Foreign Affairs Asim Bey. In his report, he stated that in recent days, Serbian newspapers have been very interested in a secret society established in Belgrade under the name of "Black Hand", whose aim is to take advantage of the current political turmoil in order to overthrow the Radical regime, establish a military dictatorship, and start activities to gather all Serbs under one and the same staff. Stating that everyone thought it was a mystification, but when important figures of the Radical Party received threatening letters on behalf of the Black Hand, the Belgrade police took action and

decided to deal with this mysterious society. He has included the articles of newspapers such as *Vreme* and *Youtro* about the society. Although the organization is a secret organization, information about the organization will become known to the public in cases where the deliberate actions of the members of the organization cause conflict with the civil authorities. In 1911, Prime Minister and Foreign Minister Milovan Milovanovic resisted pressure from the organization to make Serbia's foreign policy more active in the direction they saw fit. He succeeded in tying the Black Hand to himself and directing the organization's energies to reinvigorate guerrilla warfare in Former Serbia and Macedonia.

From its inception, the organization was known to the government and the dynasty. King Petar was impressed by the conspiratorial officers and had good relations with Colonel Apis. While Ilija Radakovic, one of the conspiratorial officers, presented it as an organization with patriotic aims, informing King Petar about its establishment, Apis informed Crown Prince Aleksandar. The Black Hand published the first issue of its magazine *Piedmont* (Piedmont) on September 16, 1911. The aim of the magazine, which started to be published with the support of high-ranking military gatherings and Crown Prince Aleksandar, was to disseminate the ideas of the secret organization, to emphasize the necessity of consistent national actions and to prepare the political framework for Pan-Serb unity. Published in *Piedmont* and *Ly*. Articles whose authors were freemasons such as S. Yovanovic-Cupa, Kosta Lukovic and Branko Bojovic offered different views on different political issues. Among the authors were Serbian, Croatian and Jewish journalists who believed in the Pan-Serbian and Yugoslav idea, and these two ideas seemed to be compatible. From its first issue, *Piedmont* accused all political parties in Serbia of being immoral, uncultured and unpatriotic, and stated that the administration of the state was not good. Crown Prince Aleksandar made a large donation to Lyuba Jovanovic, the founder of this magazine, who spent all his energy for the realization of this national mission and helped the patriotic organization that served as an unofficial national propaganda channel between the Serbs in the two neighboring empires.

By January 1912, some officers had been reassigned from Belgrade to less attractive parts of the country, resulting in conflict among the officers. The appointees were those close to Crown Prince Aleksandar and were suspected of spreading gossip about the Black Hand. The situation caused unrest in the Belgrade garrison. The appointments were made by the Minister of War, General Stepa Stepanovic, on the advice of General Milos Bojanovic, whose Belgrade garrison is known to be linked to the Black Hand. As the Belgrade envoy reported, the appointments were made despite the objections of Crown Prince Aleksandar. Apis tried to persuade the ailing King Petar to abdicate on behalf of his son, but the crown prince was hesitant to support the Black Hand. Because he saw the organization of Crown Prince Aleksandar Apis as critical of the Karacorjevic dynasty, very independent and self-assured in terms of trust. This group of officers, including former conspirators such as Colonel Petar Mistic, Major Petar Zhivkovic and Major Petar Kostic, formed the core of the military group that would later become known as the White Hand (Bela Ruka). The aims of the organization remained controversial and unclear. Later, the Serbian government in Corfu, during the Thessaloniki trial, claimed that the main purpose of the organization was to incite rebellion and terrorism within the country, and the Thessaloniki court described the organization as a terrorist group and its leaders as tyrants and murderers. The leaders of the Black Hand, on the other hand, claimed that the main goal of the organization was always national activities to make the Serbs outside of Serbia revolutionary and to prepare them to act with the Serbian army against Austria-Hungary.

The First Balkan War broke out in October 1912. The final encounter between the government and the Black Hand was thus postponed. The Balkan Wars increased the military's confidence, and the Black Hand took a lot of responsibility in planning and carrying out military operations. In the Balkan Wars of 1912 (Serbian-Turkish War), Black Hand served as a de facto organ of the Serbian Ministry of Foreign Affairs, but in 1913 and 1914 this alliance weakened and turned into hostility. In 1913, Colonel Dusan Stefanovic, who was hostile to the Black Hand

and attached to Prince Aleksandar, became the minister of war. Apis, on the other hand, as intelligence chief, continued secret actions related to revolutionary activities against Austria-Hungary, against which the Pasic government was opposed.

In June 1914, Prince Aleksandar became viceroy and became hostile to this organization, which challenged his authority over the army and the state. While Apis and Black Hand supporters stated that in the assassination of Archduke Franz Ferdinand on 28 June 1914, all the perpetrators of the murder were under the command of Apis and he organized all the work, many Yugoslav writers also claimed that the Young Bosnia organization planned and carried out the assassination with minimal foreign aid. Apis did not stop the assassination, but Black Hand played a minimal role in the Sarajevo assassination. In 1915, the army was defeated and while he was in exile on the island of Corfu, Apis and his collaborators continued their hostility against Pasic. One of them suggested to return to the country immediately by crossing the swords. The struggle against civil authority continued. In 1916, while the Serbian troops were returning to the country, Apis and about 20 of his collaborators were caught on the way, and they were tried in a military court in 1917, and 9 of them were sentenced to death, of which Apis was one of the executions. The accusation was of attempting to kill Aleksandar and trying to overthrow the legitimate government. Apis was executed together with Major Lyubomir Vulovic and Rade Malobobic in Thessaloniki on 26 June 1917. His last words were “Long live Great Serbia and Yugoslavia”.